

A nemzetiségi -kérdésről.

E. t. c kérdésről kezdett tanácskozásainkat a következő fejtegetésekkel vezette be.

I. Nemzetiségi kérdések nálunk — és egyebütt. Mai, sajátos fejlődést mutató nemzetiségi kérdéseinket a már kimúlt, vagy kimúló félben levő egységes osztrák monarchia eszméje rajongóinak köszönhetjük. Ezek ugyanis a német jellegben egységesnek tervezett nagy osztrák császárság eszméjét alkalmasnak vélték arra, hogy a legkülönbözőbb fajú és történelmi múlttal bíró népeket egy egységes birodalomba egyesítsék. így került aztán az ezer éves magyar nemzet is abba a malomba, mely hivatva volt az egységes osztrák császári eszme elegyített búzáját tiszta búza lisztté őrlöni. Ma már bizonyossággal megállapíthatjuk, hogy az őrlés nem sikerült, nemcsak a magyar nemzetet, hanem a kisebb népeket illetőleg sem.

A nagy osztrák politika volt az a molnárkéz, mely a megőrlődni nem akaró magyar nemzetet, a szintén megőrlődni nem akaró néptörzsek hitegetésével igyekezett a malomkövek közé kényszeríteni. Az egységes osztrák-császári eszme azóta formailag egészen, sőt talán tartalmilag is megváltozott, s ma talán a legmagasabb körökben is teljesen kialakult meggyőződés, hogy egy egységes magyar nemzet volna legbiztosabb támasza a Habsburg uralomnak.

Az egységes osztrák monarchia eszméjével való kísérletezés oltotta a magyar nemzet testébe azt a baktériumot, mely a nemzetiségi kérdés mérgeit termelte abban. Az egységes és nemzeti magyar állam testében azelőtt nem voltak nemzetiségek, amit *államunk ősi neve is bizonyít, melyet a magyar nemzet adott annak.* Csak újabban terjedt el egyesek rosszhiszemű s mások jóhiszemű gyakorlata révén, hogy *az idegen néven megjelölt Magyarország* (Ungaria, Ungarn, Hongrie stb.) *nem olyan név többé, mely a magyar nemzet nevéből származik.* így csempészték be nemzetiségeink az idegen nyelvek szókincsébe a *föderalisztikus ízű maghiar, magtár, magyarén stb. új műszavakat,* melyeket egyes együgyű magyarok még gyöngéd figyelemnek is hajlandók minősíteni a nemzetiségeink és az idegenek részéről, s e révén már újabb

idegennyelvű tankönyveink is terjesztik az új föderalisztikus terminológiát.¹

Ha valamely államban, melynek testébe hódítás révén történelmi múlttal bíró népek is kapcsolódtak be, (pl. Németország), nemzetiségi kérdés alakul ki, azon nem is csodálkozhatunk; de hogy nálunk hódítások nélkül is kialakult a nemzetiségi kérdés, annak oka csakis a nemzeti öntudat időleges gyengülésében és illetéktelen tényezők érvényesülésében kereshető.

Különböző bármiféle tényezők okozták is a magyar nemzet nemzetiségi kérdéseit, megnyugtatta az a tudat, hogy nincs Európának egyetlen állama sem, melynek nem volt, vagy nem volna most is nemzetiségi kérdése. Találunk államokat, melyekben a nemzetiségi kérdés már elcsendesedett, vannak olyanok, melyekben a kérdés megoldása folyamatban van, sőt a megoldásnak egyik módja éppen szemünk előtt érvényesül — a török állam felosztásával.

A nemzetiségi kérdésekkel való bajlódás tehát nem magyar különlegesség, mint talán sokan tartják. Azért a megoldási módoknak is egész sorozata áll rendelkezésünkre, melyek között válogathatunk tetszés szerint, körülményeink figyelembevételével. Utánozhatjuk a magunk módja szerint, az angolok eljárását az ir-kérdéssel szemben, követhetjük a német módszert, melyet azok az elzászi, a lengyel és dán kérdés megoldásához fogadtak el; ott van továbbá az osztrák nemzetiségi politika, melynek hatásait, igen közelről szemlélhetjük, de nem megvetendő tanulságot nyújt a szomszédos Romániának csaknem megoldottnak tekinthető moldvai magyar nemzetiségi kérdése is, nem is szólva a törökországi nemzetiségi kérdések megoldási módjáról, mely olyan tragikus sorsba juttatta Törökországot.

A hazai nemzetiségi kérdések kezelési módja magában álló az egész világon, mely az egységes magyar nemzeti állam kialakulására nézve semmi kecsesgató reményt nem nyújt. Mert abban körülbelül már megegyezhetünk, hogy az eddigi különleges magyar nemzetiségi politika, a magyar nemzet szempontjából már a csőd felé halad, s ha hamarjában nem akad olyan politikusunk, aki bátor elszántsággal kezébe vegye a Deák Ferenc-féle rosszul begombolt mellény kigombolásának és újra, de jól begombolásának kérdését: a magyar nemzeti állam kialakulása, igazán csak álom fog maradni. Azokkal az elméleti szociológusokkal és nemzetiségi politikusokkal könnyen leszámolhatunk, akik az emberi továbbfejlődésről szóló

¹ Bizonyára a németek is megköszönnék nekünk, ha — tekintettel Németországnak nem teljesen egységes német voltára — így kezdenék magyarul ini: „Németország lakosságát a deutsch, polski és francois nemzetek alkotják.“ Pedig így járnak el azok a németek, akik *Ungarn-ban magyarokat, deutsch-okat stb. különböztetnek meg.*

elméletüket arra alapítják, hogy megtagadják a külön nemzetek létjogosultságát, s a legkülönbözőbb és ellentétes érdekek korlátlan érvényesülésének jogosultságát hirdetik. Ezek az elméletek lehetnek nagyon szépek és kívánatosak is, de hogy mi magyarok szolgáljunk kísérleti nyúl gyanánt e célra: aligha tudnánk belenyugodni.

A népek és nemzeteknek egész sora olvadt be már más népekbe és nemzetekbe az idők rendjén, s mégis a nemzetek versengése sohasem volt oly élénk, mint napjainkban. A Scotus Viktorok azért írhatnak rólunk amennyit csak akarnak, amíg saját hazájuk népeket és nemzeteket, sőt világrészeket hajt angol rabi-gába. A németek mű-elszörnyülködésétől sem volna szabad megijednünk, amíg hazájuk területén a francia, dán és lengyel népek a német vasököl alatt kénytelenek meglapulni. Legcsodálatosabb azonban az, hogy a románok mű-jajveszékelése is hatással van magatartásunkra, akiknek óhajtott hazájában odaszakadt magyar véreink oly brutális agyonnyomásnak vannak kitéve, hogy még a kevésbé kényes ízlésű románok is kénytelenek idevonatkozó tervszerű »munkájukat — *letagadni* a világ előtt.

A hazai és külföldi elméleti szociológusok eszményi nemzeti-ségi politikáját tehát bármennyire is nagyrabecsüljük, ne vegyék rossz néven, de eszméjük gyakorlati megvalósításához csak majd *a többi nemzetek után* kívánunk hozzáfogni.

A valóság ma az, hogy minden nemzet, mely energiát érez magában, nemzeti alapon kívánja az emberiség továbbfejlődését szolgálni, s e célból hatalmi körén belül nem tűri meg a másfajta nemzeti érdekek érvényesülését, melyek az egyirányban érvényesülni akaró nemzeti erő szétforgácsolását és célnélküli lekötését eredményezik, miből az emberiségnek sincs egyáltalában haszna. Amely tényezők és körülmények a kisebb államban, a családban érvényesülnek a család szellemi és anyagi felvirágzása és fennmaradása tekintetében: nagyban, a nagy családban, az államban is ugyanazon tényezők és céltudatosan előidézett körülmények érvényesülnek az állam jólétének és virágzásának előidézésében. A családfő fegyelmezési módja talán fájdalmat is okoz az egyes családtagoknak, de előnyére szolgál az egész családnak s így az állam vagy nemzet egyes részeinek megrendszabályozása és korlátok közé szorítása is csak legfőlebb a szenvedő félre járhat hátránnyal, de elősegíti az egész boldogulását. Az egész egyes részeinek túlfelzárkózása megbéníthatja az egész működőképességét, míg az egész egységes munkája, a részeknek nem a pusztulását, hanem legfőlebb a harmonikus munkára való kényszerítést idézi elő.

A hazai nemzetiségi kérdések felállítása annak idejében külső hatalmi tényezők hatására sikerült, a saját érdekeink ellen, azonban mi akkor vétettünk nagyot, amikor ezt a természetellenes folyama-

tot továbbra is elismertük és fenntartottuk. Emberségesen érző és sokat szenvedett elődeink azt hitték és remélték, hogy a család tékozló gyermekei majd csak jobb belátásra jutnak maguktól is, s azért nem zabolázták meg a rakoncátlankodókat, ma pedig már alig bírunk velők, sőt egyesek már egyenesen a család felbomlását siettetik elbizakodottságukban, bizva a családon kívül álló rokonok — támogatásában.

A ma már általánosan elfogadott nevelési rendszer mellett is, a család romlására törő gyermek szükség esetén szigorú fegyelmezésben s még súlyosabb esetben, úgynevezett javító-nevelésben részesül, de a gonosz indulatokat okvetlen megfékezik. És ki merné tagadni, hog}^ az állami élet zavartalan fejlődése is megkívánja a szigorúbb eszközöket azokkal szemben, akik az egyetemes fejlődést szándékosan megakasztani, avagy más irányba terelni akarják?!

II. A külön románvilág nálunk, és más országokban. A hazában dúló nemzetiségi kérdések között kétségtelenül az úgynevezett román nemzetiségi kérdés fejlődött legveszedelmesebb arányokban. Bármely néven nevezhető társadalmi, közgazdasági, kulturális, avagy politikai, helyi vagy országos érdekű mozgalom esetében egy idő óta már előre számolnunk kell azzal a mind hangsúlyosabban bevallott ellenséges célzatú mozgalommal, mely egyidejűleg a „román nép“ nevében s ennek külön érdekei védelmére fog indíthatni. Még a faji érdekeket nem is érintő, tisztán szociális irányú országos érdekmozgalmakkal szemben is ott van a nyílt követelés, hogy a tervezett szociális intézmény, amennyiben a románajkú lakosságot is érinti, a megfelelő arányban *külön románjelleggel* ruháztassék fel.

A románajkúak felekezeteinek érsekei és püspökei is, ha híveikhez szólnak akár közvetlenül, akár a papok útján, mindig csak a „román faj“, vagy a „román nép“, sőt nemzetről beszélnek, a felekezeti vagy vallási érdekek hangoztatása helyett. A tanítók iskoláikban, egyesületeikben szintén hangsúlyozottan kiemelik az országpolgársága közül az egyetemes nemzet testéből a *román fajt* és *román nemzetet*. Minden román ügyvéd kizárólagos jogot formál a „román nép“ jogvédelmére stb.

Egészen észrevétlenül alakultak meg hazánkban a kifejezetten román egyházak, román iskolák, román pénzüzetek, a román iparosok, kereskedők egyesületei, a román mezőgazdasági szövetkezetek, a román közművelődési egyesületek stb. Külön csoportokban látjuk ma már a román papokat, tanítókat, ügyvédeket, orvosokat, birtokosokat, országos képviselőket, sőt néhol a közigazgatási és állami tisztviselőket is. Akarva, nem akarva tehát ma már számolnunk kell a *külön román* országos, megyei és községi politikával,

a külön román egyházi, közművelődési és közgazdasági politikával, sőt még a külön hazai román irodalommal és művészettel is.

Ez a külön „román világ“ hazánk testében szemünk láttára alig négy évtized alatt alakult meg azzal a külön román középosztállyal egyszerre, melynek tagjai a románajkú nép tömegéből a román nyelvű és szellemű nevelés és kultúra révén kiemelkedve, váltak idegenekké a magyar műveltségre és nemzeti életre nézve.

Különben az erdélyi részeket annyira gazdátlanak tekintette és tekinti ma is Románia, hogy amiként a macedóniai kucovlackok kulturális szükségleteiről országos törvényben mert gondoskodni, húsz év előtt az erdélyrészi külön román kultúrintézményeket is *nyíltan* kezdette támogatni. Báró *Bánffy* Dezső annak idejében ezen az állapotokon változtatott némileg, Románia azonban ma sem szűnt meg támogatni nemcsak erkölcsileg, hanem anyagilag is a hazai román propagandát. A támogatás módja ma már nem hivatalos jellegű, de a támogatásnak sok különös formájával találkozhatunk azért ma is, még felületes szemlélet mellett is. A félhivatalos támogatásnak egyik jellegzetes módja például, hogy a hazai román sajtó a román állami hirdetések után romániai átalányt élvez. Ilyen úton tájékozódnak aztán a havasi falvak pópái havonta, esetleg többször is, hogy milyen a Román Nemzeti Bank havi mérlege, hogy a román államvasutaknak milyen beszerzésekre van szüksége, hogy a román hadsereg mennyi gombot, tarsolyt, kardot, puskát stb. kíván beszerezni.

Tudvalevőleg Románia pénzügyi viszonyai sem valami rózsásak, de amikor a Balkán háborúk miatt itthon is pénzszűke mutatkozott, a hazai román pénzügyintézetek támogatására mégis tudott Románia tíz millió frankot juttatni, melynek révén ezen időtájtban az erdélyi részekben csakis a román bankok útján lehetett birtokot vásárolni. Így került aztán a háborús idő alatt a hunyadmegyei Berivoy-féle birtok is a Kenyérmezőn *Mihu* János román birtokos kezére, holott állítólag az állam már régóta meg akarta szerezni telepítési célra. Már fel sem tűnik nekünk az a sűrű érintkezés, melyet a hazai román középosztály vezetői tartanak fenn Románia közgazdasági és politikai köreivel s ennek tulajdonítandó az is, hogy románjaink panaszairól legtöbbször Bukarest—Bécsen át értesülnek Budapesten.

A *külön román világ* különösen az erdélyi részekben, a románoktól annyit emlegetett *Feste Hotárban*, *Transilvániában*, vagy még egyszerűbben „*a hegyeken tál*“ indult virágzásnak. E terület sikerült a románoknak annyi, tisztán a *külön* román érdekeket szolgáló intézménnyel behálózni, hogy a dunamenti román már büszkén tekint Transilvániára.

A románok részéről annak idejében annyit gyalázott Apponyi-féle iskolai törvény dacára is 1911-ben az erdélyi részekben 1184 magyar tannyelvű népiskolával szemben 1234 román nyelvű népiskola terjesztette a román kultúrát magyar állami támogatással. Sőt már odáig merészkedtek a románok a magyar nyelv iránti gyűlöletükkel, hogy a nagyszebeni gör. kel. érsekség szentszéke valósággal üldözőbe vette azokat a gör. kel. hitfelekezeti tanítókat, akik iskoláikban a magyar nyelv tanítását komolyan vették.

Az *államtól* egyházi tanfelügyeleti célokra nyújtott segítyből kinevezett román tanfelügyelő javaslatára a tanítói egyesületeket egyszerűen feloszlatta, mert azokon a tanítók többször foglalkoztak a magyar nyelv sikeres tanításának módszerével. A tanítói egyesületek helyébe *romániai mintára* központilag szervezett és kormányzott tanítói értekezleti körök gyűlésein 1912-ben oktatta ki az elnöklést végző szentszéki képviselő, hogy a gör. kel. felekezeti iskolákban magyarul semmit sem szabad tanítani, mert ezekben a magyar nyelv még párhuzamosan sem egyenlő értékű a román nyelvvel, hanem egyszerűen csak amolyan tantárgy.

Egyenesen bámulatra méltónak mondható a románság iskolán kívüli kultúrpolitikai szervezete. A Nagyszebenben székelő „Astra” (román közművelődési egyesület) egymaga olyan kiterjedt szervezettel bír, hogy ahhoz hasonlót egyetlen magyar közművelődési egyesület sem mutathat fel. Így az 1911. év végén már 67 fiókja volt, melyek alá további 274, úgynevezett *kulturális ügynökség* és 442 népkönyvtár tartozott. A magyar közvélemény azonban ezen román szervezet működéséről alig is vesz tudomást, mert nem üt nagy zajt, hanem csendben végzi a magyar nemzeti érdekek aláaknázását.

A kulturális ügynökség intézményét még nem is ismerik a magyar közművelődési egyesületek s ezért nem is tudnak a nép rétegébe olyan mélyen behatolni, mint teheti ezt az Astra.

Amely községben vagy községcsoportban az Astrának legalább négy tagja akad, ott már szervezhető a kulturális ügynökség, melynek vezető tagjai aztán szintén korlátlan hatalmat nyernek a nép fölött, ők lévén egyúttal a román pénzüzetek „bizalmi” emberei is, ami nemcsak tekintélyt ad nekik a nép előtt, hanem busás jövedelmet is biztosít számukra. Minden váltó a kezükön megy át, sőt a nép még betétjeit is csak a bizalmi férfiak utalványára veheti föl, ami egyúttal a betét biztonságát is jelenti a nép előtt.

Az Astra-fiókok és ügynökségek azonban mind inkább fokozódó jelentőségű román közművelődési munkát is fejtenek ki. Az 1911. évben 733 népszerű előadást is tartottak (276-tal többet, mint az előző évben!) 150 ezer hallgató előtt. Jellemző, hogy ebben a munkában a 271 előadó közül 101 pópa szorgoskodott. Az Astra közpocit ezen kívül az utóbbi években gazdasági vándorelőadói

állást is szervezett. Ez az előadó aztán az Astra költségén állandó propagandát fejt ki a tisztán román jellegű falusi szövetkezetek érdekében, óva-intve a szövetkezésre hajló román kisgazdákat, nehogy valamelyik magyar szövetkezeti központ kötelékébe álljanak. Legnagyobb sikerét az Astra az utóbbi években a nép számára szerkesztett és kiadott Bibliotéka Poporálá-val érte el. A közművelődési ügynökségek körül csoportosítja ugyanis az Astra az évi két korona tagdíjat fizető, úgynevezett pártoló tagjait, akiket e csekély évi díjért egyenként, havonta megjelenő népies füzettel és évente egy Astra-naptárral lát el. Az 1911. évben már 116.479 népies román nyelvű füzetet juttatott így az Astra a nép kezére tízezeröttszáz pártoló tagja útján. Jelentékeny propagandát tud kifejteni továbbá az Astra a szintén általa kiadott Bibliotéka Tineretului (Ifjúsági könyvtár) útján is, mellyel a tanuló ifjúságot látja el román szellemi táplálékkal, az 1911. év folyamán 12 ezer példányt juttatva ebből is a fiatalság kezére. Az Astra-központ sürgetésére az 1911. év folyamán 18 fiók rendezett területén analfabéta tanfolyamot nem nagy eredménnyel ugyan, de mégis 430 felnőtt tette le a vizsgálatot a román írás- és olvasásból.

Az Astra jövőendő munkásságát azonban jórésztben arra akarja fordítani, hogy a románlakta vidékeket falusi szövetkezeti intézményekkel hálózza be s így elszigetelje a románajkú lakosságot a magyarokkal való szövetkezeti érintkezéstől is. E propaganda költségeire az oroszországi Stroescu Vasile milliomos bojár ötvenezer koronát bocsátott az Astra rendelkezésére, ígérve, hogy ezt a román mozgalmat ezután is szívesen támogatja anyagilag.

Itt kell megemlékeznünk arról a már évek óta fennálló politikai akcióról, melyeknek célja „román nemzeti“ olvasmánnyal ellátni a magyarsággal érintkező, vagy annak tömegében szigetként jelentkező román lakosságot. Ezt a román nemzeti olvasmányt a „román nemzetipárt“ nyújtja közvetlenül a Poporul Román című heti néplapja útján, melyből néhány száz példányt ingyen juttat a „veszélyeztetett“ falvaknak. Az ingyen példányok árát azonban a nagylelkű adakozók adják össze, akik között évente ott szerepelnek a romániai Kultur Liga és fiókjai is. Ilyen módon az 1912. évben egy román kimutatás szerint 1200 példány járt ingyen a kijelölt címekre a Poporul Román-ból.

Összehasonlítva a Magyarországon élő románok „nemzeti életét“ más államok területén élőkével „a román nemzeti“ kultúra szempontjából, magyarázza meg aki tudja, hogy miféle okuk lehet azokra a vakmerő rágalmakra, melyekkel Magyarországot elhalmozták az utóbbi évtizedek alatt itthon és Európa előtt; hacsak az nem, hogy hacsak szép szerevével már annyi autonóm jogú „román nemzeti“ erősséget szerezhettek meg, erőszak révén talán még többet

is kicsikarhatnak. Más országokban pedig, ahol ingyen semmihez sem jutottak hozzá, sőt amijök volt azt is elvették tőlük, ott az erószakhoz sem mertek és nem mernek nyúlni!

III. A román-kérdés hatalmi kérdés. A hazai román-kérdés kicsinybevevésének még keservesen megadhatjuk az árát, ha elég korán romániai, orosz, avagy porosz mintára a legnagyobb erélyvel elejét nem vesszük a nemzeti veszedelem továbbfejlődésének. Már beláthatta Magyarországnak minden, a nemzetiségi kérdés iránt érdeklődő politikusa, hogy a románkérdés többé sem nem kulturális, sem nem szociális, hanem egyszerűen *hatalmi kérdés*.

A románok egyénenként kerülhetnek akár kedvezőbb helyzetbe is kulturális, avagy szociális tekintetben, mint egyénileg velük egyenlő értékű magyar polgártársaik: kielégítve sohasem lesznek addig, amíg Magyarország testéből ki nem válhat a közjogi értelemben is vett *külön román test*. A forma egyelőre mellékes, a fő csak az, hogy legalább Erdély területe külön román közjogi területnek minősíttessék előbb, vagy utóbb.

Az az eszköz és mód, mellyel románjaink politikai vezetői erőszakolták, bár burkolt formában ezen eszme megvalósítását: olyan brutális és a nyilvánvaló rágalmak miatt, annyira vakmerő volt, hogy komolyan venni a kitűzött „cél”, józan észszel alig is lehetett. Inkább csak egyes románok beteges hatalmi-mámorának, avagy politikai .zsarolási vágyának lehetett minősíteni a „román nemzeti követeléseket”, aminek következtében az egész román kérdést többé-kevésbé csak közigazgatási, vagy igazságszolgáltatási feladatnak volt minősíthető. Ebből a felfogásból azonban már alighanem teljesen kiábrándultak azok is, akik a „vezető román” politikusokkal barátságos megbeszéléseket folytattak a „román nemzet” kívánásai felől.

Csak a vak nem látja, hogy a „román nemzet” kizárólagos egyházi és világi képviselői az ország *mai* közjogi beosztása mellett egy dolgot feltétlenül nem akarnak: a magyar és román lakosság békés együttélését, összeforradását a magyar nemzeti eszmében. A román nemzeti párt, melynek tekintélyét az összes román egyházi főhatóságok is elismerték politikai téren, két év óta már egészen nyíltan hirdeti és követeli minden egyes románra nézve a teljes elszigetelődést a magyar lakosságtól és minden általános érdekű magyar intézménytől. A magyar csárdás végig nézése egy románra nézve, már a külön román társadalom bojkottját vonhatja maga után; a magyar szöveggel elénekelt dal pedig a román-egyesület felbomlását idézi elő.

Ma már odáig fejlődtek a dolgok, a román kérdést illetőleg, hogy a román lakosság tömegében, felülről lefelé terjedőleg, a

magyar közvéleménytől még el sem képzelte vastag rétegben, kitörhetetlen legfőbb vágyként Erdély román autonómiája ejtette rabul a lelkeket. Minden országos intézkedés, mely a román álmák körét csak látszólag is zavarja, óriási román tömegeket tud izgalomba hozni.

A hajdudorogi gör. kath. püspökség felállítása számtalan román tiltakozó népgyűlést hozott össze, közte a gyulaféhevárit, hol közel harmincezer román „kiküldött” tiltakozott elkeseredetten a román hívek és egyházak elmagyarosítási szándéka ellen. A román püspöki kar, értekezleteivel és hivatalos sajtója, a balázsfalvi Unirea útján hónapokon keresztül tartotta izgalomban a már-már lecsendesülő népkedélyt. A püspöki kar még Rádu püspököt is el merete küldeni Rómába — tiltakozni, s nem rajta múltott, hogy a bukaresti érsekkel Netzhamerrel karöltve vissza nem vonatták a vonatkozó pápai bullát. És miért? Mert a román püspökségek alól felszabadított 70 község 72.715 gör. katolikus hívője között 35.420 lélek *csakis* magyarul tudott, míg a csakis románul tudóké mindössze 14.218 hívőt tett ki. Ezeket az adatokat a román püspökök épen így tudták akkor is, mikor Rádu püspököt Rómába küldöttek, hiszen a nagyváradi és a balázsfalvi egyházmegyék évkönyveiből valók, s mégis volt bátorságuk román egyházi kormányzás alatt tartani Magyarországon .30 olyan egyházközséget, melyekben egyetlen hívő sem tudott románul és a mikor az általuk nyújtani nem akart természetes lelki gondozással mást mert a magyar állam és római pápa megbízni, képeseknek mutatkoztak a legelkeseredettebb ellenállást kifejezni, melytől hónapokon át visszhangzott még a szomszédos Románia is.

Ma még a legkétségbeesettebb fogvicsorgatással tekintenek minden magyar életnyilvánulásra, mely a szerintők román területen észlelhető, de ha erejük lesz hozzá, majd más eszközöktől sem fognak visszariadni.

A Petőfi szerepére vágyó Goga Űktávián román politikus-költő és a nagyszebeni „Astra” titkára már megszerkesztette a *békés időkre* szóló „román nemzeti követelések” pontozatait is, számszerint 17-et, melyet lapjában, a Nagyszebenben megjelenő *Luccafaraiban* közre is bocsátott, a nélkül, hogy akadt volna egyetlen, úgynevezett hazafias román az egész országban, aki a legalább is szertelenségnek látszó sa *minimális román jogokat* magukban foglaló „dákoromán” pontok ellen felszólalni mert, vagy akart volna is.

Íme egy kis ízelítő a „román pontokból”, melyek a Magyarországon élő románajkú lakosságnak még mindig csak a „minimális jogait” foglalják magukban:

1. A magyar állam tartson föl barátságos viszonyt Romániával, s ennek igazolására szüntessen be minden tilalmat és rende-

letet, melyek a két államban élő románság kulturális egyesülését megakadályozták. A romániai sajtótermékek akadálytalanul engedtesse be az ország területére s a romániai szintársulatok, felolvasók, művészek stb. minden névvel nevezhető korlátozás nélkül járhasanak át Magyarországba.

2. A Romániával kötött szerződések külön kedvezményeket biztosítsanak a határmentén lakó román lakosságnak.

3. A honvédségnél az oktatási nyelv a román legyen s a katonai bíraskodásnál is ismertessék el a román nyelv joga.

4. A románság államalkotó, közjogi tényezőnek tekintessék

5. A törvényhozás mindkét házában a románság számarányának megfelelően legyen képviselve.

8. A nemzetiségek egyenjogúsága külön törvényben biztosíttassék.

9. Az állam egyezzek bele új román püspökségek felállításába. Az új püspökséghez csatolt román községek visszaadandók a román püspökségeknek. Az egyházak belső kormányzása költségeire elegendő anyagi támogatást majtson. A vallás- és közoktatásügyi minisztériumban külön román osztály állíttassék fel, román osztályfővel és hivatalnoki karral.

10. Az egyetemeken a meglevő román irodalmi tanszékek mellett még román történelmi tanszékek is állíttassanak fel. Az összes román egyetemi tanárokat a nagyszebeni Astra ajánlatára nevezze ki a miniszter. A külön román diák-egyesületeket az állam anyagilag támogassa. Román gimnáziumokat állítson fel az állam, melyekben minden tárgy románul taníttassék, s addig is a nagyszebeni és lugosi állami főgimnáziumok román líceumokká alakítandók át. Az Apponyi-féle törvény törültsessék el, s a románlakta vidékeken csakis román tanyelvű népiskolák lehessenek. A román-tankönyveket csakis a közoktatásügyi miniszteri külön román szakosztály bírálná felül.

11. A gyülekezési jogot nemzetiségi alapon is biztosítsa az állam. A román kultúr-egyleteket anyagilag is támogassa s részükre portómentesség, mérsékelt vasúti jegy stb. kedvezmények adandók.

13. A románok peres ügyekben a román nyelvet használhassák, román vidékeken román bírák alkalmaztassanak s a tárgyalásoknál a bíró románul tárgyaljon.

14. Román megyékben a hivatalos nyelv a román legyen, de ahol a románság kisebbségben van, ott is tiszteletben tartassék a román nyelv. A megyék nemzetiségi alapon osztassanak be s azokban a közigazgatási tisztviselők is románok legyenek.

17. Román kórházak állíttassanak fel, — román orvosokkal. Különben amit Goga Oktávián költői fantáziával így összerkesztett, mint „minimális román jogot” nyíltan hirdeti már a

magyar törvényhozás házában is a „román nemzeti“ politikai párt, mely már el tudta érni, hogy az állam vezető tényezői is szóba-álljanak vele.

Különben ez a román hatalmi vágy, már annyira befészkelte magát minden románajkú magyar polgár lelkébe, hogy a józanabb felfogásnak igazi hívei már nem is akadnak. Mert azok közülök, akiket a román közvélemény renegátoknak bélyegez, még ezek is csak látszólag és a *magyarok között* hívei a magyar nemzeti politikának, a látszólagos „mérsékelt román“ voltak jutalmául élvezett és még fokozni kívánt előnyök ellenében. Ha a „mérsékelt románoknak“ nyújtott magyar előnyökben dúskált román nemzetiségű, volt „román-magyar“ hazafiak életének utolsó szakaszát vesszük szemügyre, lehetetlen mindeniknél megdöbbenéssel nem tapasztalni, hogy mindannyian a „román nemzet“-nek haltak meg, mintha ezzel megtévelyedésükért akartak volna vezekelni. A legtöbb román nagy alapító, valamikor *nagy magyar hazafi volt* s ennek is volt köszönhető fényes anyagi helyzetük (Gozsdu, Petrán, Havas, Mocsonyi, Sulutiu, Láday, Zsiga stb).

Mindazok, akik a magyarság társadalmi, kulturális és gazdasági életének védelmi helyzetbe való helyezkedését nem helyeslik s annak szükségét nem látják be, mert még további engedékenységgel biztosítottak hiszik a magyar és román lakosság békés együttélését az egységes magyar nemzeti eszmében kiengesztelőde: azok Magyarországon a *külön román jellegű hatalom* kialakulását, ha akaratlanul is, de hihetetlenül veszedelmes mértékben segítik elő.

Le kell végre számolnunk a román egyházak autonómiájának a külön román kultúrának nyújtott engedmények s a külön román közgazdasági és politikai törekvések rendjén már eddig szerzett szomorú tapasztalatok után arról, hogy itt, különösen az erdélyi részekben a magyar nemzeti szupremácia, elnéző, kedvezményeket nyújtó eszközökkel még helyreállítható és megerősíthető volna. Végre is, akarva, nem akarva, ha mint magyarok itt élni akarunk s e földet politikai magyar tulajdonnak akarjuk megtartani továbbra is, rá kell szánnia magát a magyar államnak Poroszország, Románia, Szerbia, Oroszország nemzetiségi politikájára. Ezek nemzetiségi politikája szerint pedig minden olyan törekvést, mely a nemzeti állam kialakulásának útjában áll, a legerélyesebb eszközökkel is meg kell semmisíteni, a nemzet önvédelme nevében, mert azt még sem lehet egy nemzettől kívánni, hogy önként dobja oda önmagát az erőszakos halálnak, csak azért, hogy egy *más nemzet* virágozzék fel sirhantján.

Az erőszakoskodást engedményekkel, alkudozással nem lehet leszerelni. Az erőszak csak a még nagyobb erő kíméletlen visszahatása előtt hajlik meg. A pózeni lengyelek a porosz erőszakos

telepítési politikával felvették a harcot s erre válaszául a porosz törvényhozás a napokban ezer millió márkára emelte föl a lengyel birtokok kisajátítására rendelt alapot.

Magyarországot kivéve, Európa minden „művelt“ államában kialakult a nézet, hogy a nemzetiségi követelődzésekkel szemben alkudozásnak helye nem lehet, az állam létalapjának aláásása nélkül — és eszerint is cselekszenek — a szemünk láttára. Volna tehát bővön példa előttünk, s ha mi mégis engedékenyebbek, humánusabbak kívánunk lenni, mint a „művelt“ nemzetek, azzal nem elismerést fogunk aratni, hanem csak pusztulásunkkal fogjuk igazolni — oktalanságunkat.

IV. A kiközösített magyarok — Magyarországon. Azok, akik a politikai fergetegben idegfeszítő harcot folytatnak az ország és a nemzet közjáváért, csendesebb pillanataikban sem vehetnek tudomást a határszélek felé eső 500—600 lakosú kisközségekben folyó életharcról, melyet a szórványokban élő magyarság folytat az Isten tudja honnan erőrekapott románsággal. Az a 10—50 magyar lélek a románság tengerében mindinkább agyonnyomóbban érzi azt a fanatikus nyomást, melyet rá a „román nemzet“ jogán gyakorolnak, de még panaszra is szégyenli ajkát kinyitni, annyira hihetetlennek és természetellenesnek tűnik fel előtte, hogy valaki Magyarországon csak azért szoruljon háttérbe társadalmi, kulturális, gazdasági, politikai téren, mert magyarnak született.

Az annyit emlegetett Erdélyben a községek 64.3%-ában, szám szerint 1473 községben, a magyarság lélekszáma nem haladja túl a 160 lelket s ennek következtében az Apponyi-féle 1907. évi t.-c. alapján, melynek eltörlését pedig oly rettenetes hévvel követelik a románok, *a magyar kisebbségnek nincs sem joga, sem módja gyermekét a magyar kultúrában neveltetni.* E törvény!8. §-a ugyanis azt a jogot adja a nem-magyar nyelvű felekezeti iskoláknak, hogy csak akkor kötelesek a magyar tanköteleseket magyar nyelven tanítani, ha számuk a húszat meghaladja, de ekkor is a közoktatásügyi miniszter a magyar nyelven való tanítást csak *elrendelheti.* Hogy mit jelent a törvénynek ez a hihetetlen intézkedése Erdély 1473 községében szétszórtan élő magyar kisebbségre, azt csak az tudhatja kellően mérlegelni, aki tudja, hogy mily elenyészően csekély számú állami iskola található a nemzetiségi vidékeken s hogy a felekezetinek nevezett, de valójában „román nemzeti népiskolák“ mennyire meg vannak fertőztetve az úton-útfélen jogot és érvényszerűséget követelő „román kultúrától“, mely azonban még a legtöbb helyen, a legsötétebb kultúrátlanság mezében kérkedik. Ennyi erdélyi községben a magyar kultúrának, ha véletlenül nagy ritkán nem akad egy-egy állami iskola, az Apponyi-féle törvény 18. §-a alapján még csak joga sincs bebocsátást kérni s az ott lakó magyarság

is törvényesen elzárva attól, hogy a magyar kultúra hatását élvezze, hanem törvényesen rá van kényszerítve, hogy alávesse magát a román kultúra kizárólagos hatalmának.

Mi következik ebből a magát Magyarországon itthon érezni akaró, *fajlag is magyar* alsóbb néposztályra? Gyermekeit szeretné iskolába járatni, de nincs magyar iskola, oláh iskolába azonban nem adja fel, mert tiltakozik ellene magyar faji öntudata is s ezen kívül is természetellenesnek tartja, hogy Magyarországon a magyar szülő a túlnyomólag állami pénzből fentartott, de a „román nemzeti“ szellemű oláh iskolában neveltesse gyermekét. Az az oláh faluban rekedt magyar paraszt a magas magyar kultúrpolitikát nem képes megérteni s nem is tud hosszú ideig belenyugodni, hogy gyermeke oláhnak neveltesse, inkább lemond az iskola áldásáról s gyermekének nevelését rábízza az erdőre, mezőre ... A következmény pedig az, hogy a világ tovább halad, az oláhok hovatovább mind értelmesebbek lesznek, a magyar kisebbség faji büszkeségét pedig megőrli az idej s végűi — amint ez Erdélyben a magyar szórványok százaiban tapasztalható a legutóbbi tíz év alatt is — *a büszke magyarból kicsidenként a falubeli oláhság alja keletkezik, mely már meg is tagadja magyar származását . . .*

Meglátogatva Erdélyben ezeket a magyar szórványokat, elszorul az ember lelke, látva *mint lapul meg a maroknyi magyarság az oláh „nemzeti öntudatnak“ vakmerően kihívó megnyilvánulásai-val szemben*. Az oláh szavaktól hemzsegő magyar nyelvét már csak a családi élet bizalmas körében használja. Oláhuul köszönti és szólítja meg az utast, sőt ügyes-bajos dolgaiban is az oláh szót használja, mert így azt hiszi, szívesebben állanak vele szóba. Egyháza is csak az oláhnak van s így lelki ügyeit is kénytelen a pópával elintéztetni, aki oláh szó mellett kereszteli meg és temeti el . . .

A magyar himnuszról fogalma sincs, vagy ha van is, kész veszedelem arról másnak is tudnia, hiszen az minden jóra való faluban megvetett, a román nemzet önérzetét mélyen sértő nóta, de együtt kell énekelnie unos-untalan a „Desteaptete Románu“-t s a többi oláh nótákat. A magyar nemzet színeit mint ilyent nem ismeri, mert az óvatos közigazgatás nem akarja a „románok“ érzelmeit azzal sérteni s ezért még hivatalos ünnepeken sem látható magyar zászló, míg a pópa és tanító által *szentnek* nyilvánított „román nemzeti színek“-hez már egészen hozzá szokott . . .

A községi közigazgatás szintén sült oláh, nemcsak a nyelvét, hanem a szellemet illetőleg is. A községházán magyarul megszólalni már a „román nemzet“ elleni tüntetés számába megy, de minek is erőlködjék a magyar nemzeti közösségből törvényesen kiközösített magyar, amikor maga a falú jegyzője is a (domnu Notár!) oláhuul tárgyal és írja a protokolumot is. Átadja magát ért-

hetetlen sorsának kénytelenségéből, beletörődik az oláh szupremáciába, mert vasmarokkal kényszeríti erre — a magyar állam hatalmas parancsszava, s ezen felül az a „román nemzeti élet“, melytől különben sem vagyonát, sem életét, sem megélhetését nem tudhatja biztonságban egy pillanatig sem.

Hihetetlennek látszó, de a valóságban számtalanszor megtörtént, amióta a románok politikai passzivitásukkal felhagytak, s erről az erős nemzetiségi kerületet képviselő országos képviselők is tudnak, hogy a szórványokban élő magyarok, az oláh jelöltre adták szavazatukat, talán felesleges is magyaráznunk, hogy nem politikai meggyőződésből.

A magyar kisebbség ellen folytatott ezen román terrorizmus már odáig haladt, különösen Erdély déli megyéiben, hogy a magyar paraszt még magyar ügyvédhez sem mer fordulni, hanem csak az olához, érezve még e téren is az oláh felsőbbiséget, melynek kegyelem nélkül ki van szolgáltatva. Csak oláh könyveket és újságokat lát; a világról szóló híreit, oláh újságból olvassa fel oláh gazdatársa, akinek ingyen jár a Poporului Român. A hivatalos közölni valót, neki is oláhuul adják tudtára. Még a csendőr is oláhuul szól rá. Hát kívánhatunk-e ezek után magyar érzést, magyar öntudatot, abban az 1473 erdélyi faluban szétszórtan élő és 160 leikkénel kevesebb lelket számláló magyarságtól?!

Poroszország egyetlen német parasztot nem áldoz fel a lengyelség többsége miatt. Ennek az egyetlen németnek is otthon kell éreznie magát még a lengyelség négymilliónyi tömegében is bárhol, bármely kis faluban, mert ezt kívánja az állam és nemzet becsülete. Egyetlen porosz útkaparó gyermekéért az összes környező lengyel falvak iskoláiban a német kultúrát német nyelven kell tanítani, de nem azért, mint *Schorlomer* és *Lenke* porosz miniszterek a napokban jelentették ki a porosz képviselőházban, a legújabb telepítési hitel megszavazásakor, hogy a lengyelséget elnyomják, hanem a némettség kényszerű önvédelméből kifolyólag. A porosz államkormányának *szent kötelessége*, — mondják — hogy a maga részéről is megvédelmezze a németséget a lengyelek gazdasági és nemzeti harcával szemben. Lengyel nemzeti jogokat elismerni képtelenség, mihelyt azonban a lengyelek csak individuális jogaik megőrzésére törekszenek s belenyugszanak a fennálló viszonyokba és lojális állampolgárok lesznek, a kormány azt a harcot, melyet a lengyel törek vések ellen folytat, de amelyre a lengyelek kényszerítették rá, azonnal beszüntetheti; mindaddig azonban az államkormány álláspontja szerint a lengyelek elleni telepítési politikában szünet nem állhat be. A lengyelek különváltak és távol tartották magukat a németektől, amit a német iparosok és kereskedők ellen indított bojkott is igazol, ezért az államnak gondoskodnia kell arról, hogy ezen Porosz-

országhoz került országterület porosz is maradjon. *A porosz kormány nem akarja kiirtani a lengyeleket, hanem csak az egységes porosz állam megalkotására törekszik.* A lengyelek pedig azonnal megkaphatják a békét, mihelyt lojális poroszokká váltak.

Ezek után hasonlítsa össze bárki is, a lengyelek között élő német és a mi oláhaink között élő magyar helyzetét! És ne törjön ki keserű hahotában az ember, amikor a németek hányják szemünkre napról-napra, nemzetiségeinkkel szemben tanúsított türelmetlen sovinizmusunkat?!

Lássunk végül egy romániai analógiát is. Tudvalevőleg Romániában százezerét meghaladó *magyar állampolgár* él. Ezek számára tíz év előtt magyar magániskolák keletkeztek, melyekben a tanítás anyagát, a használható tankönyveket a román kormány előzetesen is szigorúan felülbírálja; mindezekeken felül pedig a román nyelv megbízható *komoly* tanítása végett arra kötelezi az iskola lentartókat, hogy román állami képesítésű, fajlag is román tanítókat alkalmazzanak a román tárgyak (román nyelv, földrajz, történelem) tanítására. Mivel pedig olyan magyarok is élnek Romániában, akik vagy már elvesztették magyar állampolgár jogukat, vagy pedig amúgy is régtől fogva román állampolgárok, a magyar iskolák működését ahhoz a föltételhez kötötte a román kormány, hogy ezeknek gyermekeit nem fogják felvenni, sem pedig a gör. kel. és gör. kath. magyar állampolgárok gyermekeit, akik csakis román iskolákba vehetők fel, az elmagyarosítás veszélyétől való megóvás szempontjából. E kikötések komoly ellenőrizhetése miatt, aztán az összes magyar iskolákban nyilvántartást kell vezetni a gyermekek szülőinek útleveléről is.

Ez a román analógia azonban nem teljes, mivel itt az idegen alattvalók iskolázásával szemben követett román eljárást említettük meg. *A teljes analógia az volna, ha a moldvai (régii Etelköz) magyar falvak lakosságának kulturális viszonyait hasonlítjuk össze, az erdélyi magyarságot elnyomó oláhságéval.* Ebből azonban legyen elég csak ennyi: *e magyar falvakban a hívek papjának, a tanítónak, a jegyzőnek és csendőrnek nem szabad magyarul tudniok: a rom. kath. kathekizmust a magyar gyermekek kizárólag csak románul tanulhatják és a magyar tankötelesek addig tartatnak vissza a népiskola első osztályában, ameddig jól meg nem tanulnak románul.*

A magyar kormányhoz és a nemzet lelkiismeretéhez szólunk, figyelmeztetve, hogy Magyarország állandóan beteg testrészenek, Erdélynek 2291 falusi községe közül csak 28 akad olyan, melyekben ne tudna senki magyarul, — és 1473 községe van olyan, melyekben egyenként százhatvan léleknél kevesebb magyar található. *Az élő magyar lelkiismeret ne feledje el egy pillanatra sem,*

hogy Erdély ezen 1473 községében lakó magyarok magyar öntudata a mindennapi életben boldogulásuknak egyenesen akadálya s a magyar kultúrától jobban el vannak zárva és az államilag támogatott oláh kultúra veszélyeinek jobban ki vannak téve, mintha magyar honosságukat megtartva — kivándorolnának akár Romániába!

V. Erdély megvédése az oláhság ellen. Ha nem akarjuk ámítani önmagunkat, őszintén és bátran ki kell mondanunk, hogy minden nemzetiségi kérdés nyílt és elkeseredett harcot jelent, melyet „kölcsonös megértéssel“, az egyik féltől származó „nagylelkűséggel“ leszerelni nem lehet, legfőlebb csak a döntő csatát lehet elodázni, mialatt könnyen lehet a gyengébb félből erősebb. Ha a nemzetiségi kérdés békés eszközökkel megoldható volna, a hatalmas német nemzet bizonyára nem folyamodnék a lengyelséget egyenesen megsemmisítő eszközökhöz. A lengyelség aránylag csak akkora szigeteket alkot a német nemzet testében, mint az erdélyi kétszáztezernyi százság az egész magyar nemzetében, s az még sem tűri meg még „néprajzi érdekesség“ címe alatt sem, mint mi tesszük a százsággal. Hiába, a nemzet testére nézve éppen olyan aggodalomra okot adó a beékelődött „idegen test“, mint az egyes emberre nézve, ha testébe olyan an3-ag kerül, melyet sem asszimilálni, sem eltávolítani nem tud. Az emberi test is, vagy elgyöngül, vagy belepusztul — ha idejében műtéttel nem segítenek a bajon.

A török nemzet azt hitte, hogy a testébe ékelődött „idegen testektől“ a világ végéig élhet. Az eredmény szemünk előtt bontakozott ki. A német nemzet a modern felfogásnak hódolva, az erőszakkal magába vett *idegen testeket is*, a lengyelséget, franciákat, dánokat, mesterséges szerekekkel kényszeríti az asszimilálódásra, s amennyiben ez minden részében nem sikerül, a mesterséges kiküszöböléstől sem riad vissza. Ugyanígy tesz a román nemzet is a testébe rekedt idegen testekkel: a magyarokkal, szerbekkel, bulgárokkal, törökökkel, mesterséges asszimilálódásra kényszerítve azokat, nem sajnálva a külön áldozatokat sem, miként a beteg ember teszi, ha életét valamely kór megtámadta.

A természetes asszimilálódás következtében már a magyar nemzet testében is sok *idegen test* felszívódott és vannak olyanok is, melyek akarva nem akarva már a természetes asszimilálódás útján vannak. Egyetlen nagyobb *idegen test* van még benne, a románság, mely a nemzet testében fejlődő természetes oldó folyadékoknak ellene áll, sőt külső ráakadások és belső oszlás révén olyan arányokban kezd fejlődni, hogy ma-holnap a magyar nemzet testének általa megtámadott része elszakadni készül a törzstől és egy kívülálló idegen törzs vérkeringésébe törekszik bekapcsolódni.

Íme előttünk áll az erdélyi román nemzetiségi kérdés a maga rideg valóságában!

Adhatunk a magyarországi, de különösen az erdélyrészi oláh-nak, akár minden csecsemőjének is titkos választói jogot, további milliókkal támogathatjuk évente külön kultúráját, emelhetünk még több önkormányzati joggal felruházott „román nemzeti“ erősségeket neki, az anya önfeláldozó gyöngédségével bánhatunk vele, de mindezzel ugyanazt érjük el csak, mint a beteg ember, ki a testében élősködő baktériumokat mesterségesen is táplálja és ápolja, hogy azok majd „*hálából*“ ne siettessék a halál beálltát. Csak a vak nem látja, hogy a magyar nemzet által, tisztán csak a *hála és jobb meggyőződés reményében*, az oláhságnak eddig adott minden kedvezmény és elnézés, csak a nemzet és birtoka ellen indított harci készségét növelte.

Mióta oláhainknak nemcsak külön egyházi, kulturái, közgazdasági, hanem politikai szervezete is megalakult, azóta ez a külön oláh politikai szervezet nyíltan hirdeti szóval és sajtójában, de igazolja cselekedettel is minden számottevő oláhajkú polgártársunkkal szemben a „nemzeti parancsot“: „Az ellenségeinktől, — a magyaroktól — való erkölcsi, értelmi, társadalmi és politikai elszigetelődés elve parancsoló szükség, melytől semmi eltérést sem engedhetünk meg mindaddig, amíg vissza nem szereztük mindazon feltételeket, melyektől nemzeti lételünk függ. E tekintetben tett bármely engedmény gyöngíti legfőbb elhatározásunkat és szolidaritásunkat, s ezért, amennyiben erőnktől telik — nem fogjuk ezen nemzeti elvünk áthágását eltérni.“ (Az oláh nemzetiségi párt gyakran megismétlődő parancsoló kijelentése ez, — hivatalos lapja, az aradi Románul útján, valahányszor kisül, hogy valamelyik oláhajkú polgártárs magyarokkal *közösen* vesz részt valamely általános érdekű társadalmi, vagy kulturális mozgalomban.)

A napokban jelent meg egy, a nagyszebeni oláh érseki szentszéktől sugalmazott oláh nyelvű brosúra (Starea invatamantului in comitatul Huniedoarei) a hunyadmegyei kir. tanfelügyelők ellen. Ebben a többek között azért támadják meg a tanfelügyelőket, mert a hunyadmegyei iskoláktól is megkövetelik, hogy „a magyar nemzet dicső múltját és hagyományait“ ápolják a gyermekek lelkében. „*Mi közünk nekünk hozzá, méltatlankodnak az oláh kultúra lovagjai — nekünk meg van a mi dicső államunk, vannak nemzeti hagyományaink s ezek ápolandók az ősi és erős oláh nemzeti tradíciókkal ékes Hnyadmegye iskoláiban.*“

Itt megszűnik minden további okoskodás és véglegesen le kell tennünk arról, hogy Erdélyben az oláhság valaha beletörődjék a magyar nemzeti állameszmébe s az ott élő magyarság a kölcsönös megértésre való *egyoldalú* törekvésével nemzetileg megerősödhesék és fejlődhesék. Itt minden egyes magyar és minden magyar közintézmény „idegen“ és „ellenség“ az oláhság szemében, mellyel szem-

ben a harcot már *nyíltan* és *bátran* felveszik, bár tisztában vannak az erők *ezidőszerinti* egyenlőtlen voltával.¹ Vehetjük még az efféle elszólásokat csak üres fenyegetésnek, de mi lesz majd akkor, ha a „mindenütt élő románok“ ereje és feljövő napja az erőviszonyokat javukra dönti el?!

Az oláhság a harcra kihívó keztyűt már naponta odadobja a magyar nemzet elé s a szándék veszedelmes voltán mit sem változtat, hogy a kihívást nem vesszük komolyan és megelégszünk azzal, hogy megnyugtatótunkra még áldozatra is készek vagyunk. Legfőleg csak több erőt gyűjtenek és időt nyernek, hogy Erdélynek annál biztosabban birtokába jussanak!

Amiként Németország felvette a harcot a lengyelséggel szemben, hogy Pózent németté tegye s amiként csak a napokban jelentette ki a porosz kormány nyíltan, hogy nem a lengyel lakossági kiirtása a cél, hanem az egységes porosz nemzeti állam megalkotása még a lengyellakta területeken is: azonképpen nekünk is nyíltan állást kell foglalnunk az ellen, hogy Erdélyben a magyar államesszme nézve idegen állameszme hódíthasson tért.

Ha Románia, mely mindinkább érezhető módon már érzelmi és érdekkörébe vonta az erdélyi oláhság érzelmi világát, megtehetette azt, hogy két megyéje magyarságát mesterségesen elszigetelte nemcsak területileg, hanem kultúráilag is Magyarországtól: a legkevésbé, amit megtehetünk, már csak a *viszonosság jogán is*, de azonfelül a *magyarság önvédelme* szempontjából is, hogy:

1. Románia felé eső határainkat telepítés árán is megerősítsük s ezáltal felállítsuk az *igazi* politikai határt Magyarország és Románia között;

2. legalább *egyelőre* minden olyan erdélyi községben, ahol magyar lakos is található, kizárólag csakis a magyar kultúra szolgálatában álló magyar tannyelvű iskola álljon rendelkezésre a magyar polgárok nevelésére, mert az az egész magyar nemzetre és államra megalázó, de lealacsonyító a magyar kultúrára nézve is, hogy *több száz községben a magyar gyermekek vagy az oláh iskolába kénytelenek járni, vagy pedig iskola nélkül kénytelenek felnőni.* (Ilyen község van Beszterce-Naszódmegyében 59, Fogarasmegyében 44, Alsófehérmegyében 101, Kolozsmegyében 105, Szebenmegyében 56, Szolnok-Dobokában 152, Kis-Küküllőmegyében 58, Maros-Tordában 44, Hunyadmegyében 167 stb.)

Erdély talán elég fontosságú nemcsak magyar nemzeti, hanem

¹ Közelebről jelentette ki a mi *Goga* Oktáviánunk a bukaresti *Adeverul*-ban, a magyar kormánnyal állítólag folytatott sikertelen alkudozás részletének ismertetése kapcsán: „Egy évszázados történelmi ellenségeskedés nem végezhető a zöld asztalnál — egyszerű tárgyalásokkal,“ nyíltan kijelentve azt is, „hogy a bárhol lakó románok napja mégis csak Bukarestben fog felkelni.“

stratégiai szempontból is, hogy megvédésére és megerősítésére még *kivételes* intézkedésektől se riadjunk vissza, mielőtt még nem késő! Joggal hangoztathatjuk aztán mi is az oláh és román rágalmakkal szemben Poroszország és Románia példájára hivatkozva, hogy mi sem a nemzetiségeinket akarjuk kipusztítani, hanem csak a *magyarságot védelmezzük meg*, amihez való jogunkat elvitatni nem lehet, de nem is engedhetjük!

E. t.-nek előadásához G. t. szólt hosszabb beszédben, kellő megokolással azt az álláspontot vette védelmébe a nemzetiségi kérdések megoldásában, mely a békés, megértő együttműködés jegyében halad s főképen arra törekszik, hogy a magyarság erőteljes kultúrával s élénk, izmos gazdasági élet megteremtésével igyekszik fölnyitni a nemzetiségeket testvérekül megnyerni.

A kérdés folytatólagos — második ülésben való — tárgyalása rendjén I. t. fejtette ki nézeteit

A magyar szabadkőművesség viszonya a nemzetiségi kérdéshez

címen tartott következő előadásában.

A nemzetiségi kérdés Magyarországon részint természetes fejlődés eredménye, részint műtermék. Ami benne természetes fejlődés eredménye, azt csak testi és lelki tömeggyilkossággal lehetne megszüntetni. Ilyen gyilkosságra a magyar nemzetnek csak a végső szükség esetén, csak az önfentartás elemi kötelességéből fakadó önvédelem jogán volna szabad gondolnia, ha fönmaradása annak megmutatásán fordulna meg, hogy ki az erősebb. Ahhoz, hogy a kérdésnek ilyen formában fölvetődése elkerülhető legyen, a szabadkőművességnek minden erejével hozzá kell járulni. Mert ha azt, ami a nemzetiségi kérdésben természetes fejlődés eredménye, másként megszüntetni nem lehet is, de lehet okkal és móddal beléállítani, mint üdvös tényezőt, a magyar nemzeti továbbfejlődés folyamatába, föltéve, hogy saját erőnkől és igyekezetünkől, különösen pedig külpolitikai és közjogi viszonyaink kedvező fordulatából meg fogjuk szüntethetni azt, ami a nemzetiségi kérdésben műtermék. Ez a műtermék áll ugyanis egyedül kiegyenlíthetetlen ellentétben az egységes magyar állam továbbfejlődésével.

A nemzetiségi kérdésnek, mint műterméknek, okai a következők:

1. A magyarságnak és különösen a magyar nemzet uralkodó osztályának, de az egész magyar társadalomnak is a bünei és mulasztásai.

2. Nem magyar anyanyelvű honfitársaink egyes csoportjainak bűnös törekvései, önös szándékai, de nem kis részben előítéletei és jóhiszemű tévedései is, főleg a közös boldogulásunkra szolgáló utak és módok félreismerése.

3. Közjogi viszonyaink, melyek a nemzetiségi kérdések igazsága és mindenik fél üdvét szolgáló elintézésében is megkötik kezünket.

4. Külső politikai alakulatok, melyek idegen országokban vágyakat ébresztenek és táplálnak magyar állampolgárok egyes csoportjainak művelődési és gazdasági elkülönítésére, valamint a Magyar Birodalom területének egyes részeire.

Közjogi viszonyainkkal és külpolitikai alakulatokkal foglalkozni a szabad kőművességnek nem lehet föladata; de igenis jogunk van reámutatni a magyar anyanyelvűek és a nem magyar anyanyelvűek részén egyaránt meglévő hibákra, mulasztásokra és előítéletekre, valamint — eszméérlelés és fölvilágosítás céljából és ezeknek eszközeivel — reámutatni belső közállapotaink visszásságaira.

Magyarországon például egy-egy általános képviselőválasztás többet ront a nemzetiségi kérdésen, mint a mennyit egy egész nemzeték minden böcsületes emberének munkája jóvá tenni képes. E rombolást nemcsak büntetlenné, de a politikai hatalom megszerzésének egyik leghathatósabb eszközévé tette Magyarországon az a választójog, mely nem készült egyébre, mint hogy a Magyarország fölötti uralomra Bécsből kirendelt mindenkori kormány hatalmának alkotmányos takarót szolgáltatson. Faladata tehát a mindenkori kormány pártjának megalakítása, illetőleg többségen tartása, vagyis a párturalom szolgálata. Ezt a párturalmat szolgálja a képviselőválasztásokról szóló 1874. évi XXXIII. t.-c, és ugyané párturalom szolgálatba állította a törvényhatóságokról szóló 1886. évi XXI. t.-c, továbbá a községekről szóló 1886. évi XXII. t.-c. az egész magyar közigazgatást. És e párturalom a múlt század hetvenes éveinek közepe óta a magyar középnemesi és hivatalnoki osztályt, az iparos- és kereskedő-osztály nagy részét, mindazt, a mi a mai ú. n. középosztályt alkotja, megnyerte a Tisza Kálmántól kezdett politikának, a mely természetesen az egész közigazgatást a hatalom mindenkori birtokosaitól függő elemek kezébe adta. A Tisza Kálmánféle pártpolitika teremtette meg azt az érdekszövetkezetet, melyet ma nálunk középosztálynak vagy vezetőosztálynak szoktak nevezni s a melyet nyilvánvaló hamisítással történelmi osztálynak s a magyar felsőbbség egyedül hivatott öréneke is mondogatnak.

Ama politikának egyik alapelve volt a lehető legkevesebbek és legolcsóbban kaphatók által tartani meg az uralmat az összesek és a nehezebben kaphatók fölött. Az már természetes következmény, hogy azután a kitarított kevesek irigysége és féltékenysége

is segített a mindenkori kormányoknak az ország lakosai óriási többségét távoltartani a jogokban, az előjogokban és a közdolgokkal járó mindennemű haszonban való részesedéstől. Így alakult meg Magyarországon az osztályuralomnak mai formája, de nem egy természetes fejlődött osztály, hanem egy hatalmi érdekekből s a hatalomtól várható haszon reményében alakult igen heterogéneus érdekszövetkezet kezében.

Minthogy a most vázolt politikának soha egyéb, vagy csak ritka kivételes esetekben volt egyéb gondja is, mint a hatalom megtartása, az is természetes, hogy a nem magyar ajkúaknak is kijátszotta és semmibe vette a jogos érdekeit, ha azok a hatalom megtartását nem szolgálták; hogy elnyomta minden panaszukat, ha azok zavarták, de viszont szemet hunyt mindenféle visszaélések előtt, kielégítette minden bármely jogtalan követelését az egyeseknek vagy csoportoknak, ha azok cserébe számára a választásokon szavazatokat szállítottak.

Mindez persze legkirívóbbá lett a választások alkalmával, amidőn a szavazatukkal szolgáltra nem állókkal szemben az elnyomás és elretentés, a kívánatosan szavazókkal szemben pedig a közrovására való jutalmazásnak módszerét a legnagyobb arányokban s a legkevesebb meggondolással és szeméremmel alkalmazták.

A legutóbbi általános választások után a magyarországi választási visszaélésekről egy könyvet írtak a külföld számára; e könyv adatai kevés kivétellel, sajnos, megfelelnek a valósággal megtörténteknek és csak a kiválogatásuk célzatos, amennyiben főleg a nem magyar ajkú választókkal szemben elkövetett, gyakran bizony hajmeresztő visszaéléseket sorolják föl úgy, mintha azokat a magyar faj követte volna el a nem magyar ajkúakkal szemben, holott a hatalom megszerzésére szövetségiük követték el a hatalomnak Bécsből rendelkezésükre bocsátott eszközeivel az országnak minden rendű lakosságával szemben. Az a könyv, nem ugyan a külföld számára és nem papiroson, de itthon, belső használatra és az emberek élő emlékezetének, vagy az apáról fiúra szállott hagyományok lapjain immár 40 év óta — az 1906. évi választások kivételével — minden választás után megíródott. Egy egész könyvtár íródott tehát és lett a nemzetiségi kérdést mindennél jobban tápláló gyűlöletnek legfőbb forrásává.

Mi a nemzetiségi kérdést a magyar állam nemzeti állam voltának megmentésével és nem egy magyar Svájc megalkotásával kívánjuk megoldani. Erre a megoldásra kötelez bennünket az a meggyőződés, hogy az emberi fejlődésnek a magyar nemzeti továbbfejlődéssel sokkalta többet használhatunk, mint használhatna bármely alakulat, mely a mai Magyarország területén a magyar nemzet fölaldozása, avagy csak a magyar nemzeti továbbfejlődés némely lénye-

ges föltételének megvonása után is létrejöhetne. Egy meglévő nemzet megszűnése az emberi továbbfejlődésnek sokkal nagyobb kára, mint a haszon, mely más nemzetekre amannak romjaiból származhatik. A magyar nemzeti továbbfejlődés csak Magyarországnak/mint nemzeti államnak, kifejlesztése és megerősítése által lehetséges. Ha ezt a fejlesztést és megerősítést elmulasztjuk, Magyarország részekre hull, és a Dákóromániává lett Románia, a Nagyszerbiává lett Szerbia az Illyriává lett Horvátország, a Nagyeschországgá lett Csehország és egy német protectoratus alatt sýnlódó kis magyar tartomány, mely az osztzkodás után talán megmaradna: egy hatalmas, egy szabaddá leendett Magyarország geniusáért bizony nem fog kárpótlást adni az emberi továbbfejlődésnek. És éppen azért, mivel a nemzetiségi kérdés Magyarországon, ha csak nem a magyar nemzeti államnak elszánt munkásai oldják meg, ilyen eredményre fogna vezetni: van reánk nézve a kérdés megoldásának egy külön negatívus és egy külön pozitívus oldala. A negatívus oldal a védekezés, a megelőzés, röviden az időnyerés teendőire vonatkozik. Qui habet tempus, habet vitám. Aki időt nyert, életet is nyer. Erre *az* időre, erre az életre van szükségünk első sorban, hogy megoldhassuk ama kérdéseket, teljesíthessük ama föladatokat, melyek a pozitívus oldalon, új alkotásoknak és a meglévők javításának terén, a természetes áthasonító folyamatok előmozdításában várnak reánk.

Ilyen negatívus oldala a nemzetiségi kérdéseknek, legalább is abban a mértékben, hogy annak elhanyagolása az állam végső pusztulására, szétदारabolására vezetne, — az összes európai államok közül ma már csak Magyarországon van. Ismétlem: ma már. Mert az európai Törökország megszűnt létezni éppen a miatt, hogy nemzetiségi kérdéseiben a védekezés és a megelőzés kötelességeit elhanyagolta. Egyes darabjai a szomszédos, már kialakult nemzeti államokhoz, Bulgáriához, Szerbiához, Görögországhoz csatlakoztak s egy kis darabjából új nemzeti állam is keletkezik a független Albánia képében. Egyebütt mindenütt csak ürügy a védekezés hangoztatása: a farkas hazudozása a Farkas és a Bárány meséjében. Nálunk a farkas szerepét a birkává lett magyar nemzettel szemben már-már a nemzetiségek kezdik játszani, úgy, a mint játszották az utolsó száz év alatt Törökországban. S ez az analógia annál is szomorúbban igaz, mert panaszokra a nemzetiségeknek bőséges alkalmat Törökországban is a rossz közigazgatás és az uralkodó osztály gögje és kapzsisága, az egyes esetek számtalan sokaságában a nemzetiségek oldalán lévő igazság adott éppen úgy, mint adnak ma, főleg 1874 óta, ezek a körülmények Magyarországon. Nagy-Britanniában az ír home-rule, az ír önkormányzat megadása éppen úgy nem szakíthatta el az angoloktól az íreket, mint a hogyan nem szakíthatná el tőlünk a jászokat, vagy kunokat egy Nagy-Kunságnak vagy Jász-

ságnak adott önkormányzat. De a román önkormányzat, ha csak egyes megyékre, szorítkoznék is, menthetetlenül Erdélynek Romániához csatlakozására vezetne a legközelebbi nagy háborús bonyolalom alkalmával, melybe Románia és Ausztria-Magyarország sodródnék akár egymás ellen, akár szövetségben a balkán államok, vagy más hatalom ellen.

Ebből az okból a csak egyik irányú intézkedésekkel, bármilyen jók volnának is, Magyarországon a nemzetiségi kérdésekben célt nem érhetünk.

Nem érhetnénk célt a negatívus irányzattal, melybe egyaránt beletartoznak a védekező, a megelőző és a megtorló intézkedések; mert azok az intézményekben eltüntetett válaszfalakat a lelkekben annál erősebbekké tennék. A lelki válaszfalak pedig, ha csak elég erőnk nem volna nemzetiségeinknek kérlelhetetlen kiirtására, a kiirtásnak e lehetősége nélkül föltétlenül szükséges egymáshoz hasonulásnak a legnagyobb akadályává lennének. Az egymáshoz hasonulás a nálunk adott esetben magyarrá levest jelentene annál a természeti törvénytől fogva, hogy az elevenebb és az erősebb az áthasonító, a kisebb életerejű az áthasonított, mely hasonlónak az áthasonítóhoz lesz. Magyarrá levest jelentene az egymáshoz hasonulás abban az esetben, ha sikerül a nemzetiségek fölött kétségtelenül meglévő testi, erkölcsi, szellemi és gazdasági felsőbbségünket nemcsak megtartani, de még növelni is.

Másrészt a pusztán pozitívus irányzattal meg azért nem érhetnénk célt, mert annak gyors eredményeket biztosítani szintén nincsen erőnk. Egy jó közegészségügy, egy heh/es közművelődési politika, egy mindenütt rendet teremtő és mindenkinek egyforma igazsággal mérő közigazgatás, egy helyes birtokpolitika és különösen az országnak nemzetiségekkel leginkább megrakott részein virágzó közgazdasági állapotok, nevezetesen a szükséges nagyszámú erős ipari központ áldásait rövidesen elhinteni és az egyforma jogokkal fölruházott minden magyar állampolgárnak azonos érdekeiről egy rendezett, művelt, gazdag és független Magyarország létrehozásában mai belső elleneinket nem csupán beszédekkel meggyőzni, de az érdekek azonosságát a gyakorlatban meg is mutatni: ehhez magához megkötetlen szabad kéz, anyagi erőinknek saját nemzeti céljainkra fölhasználhatása és főleg más politikai erkölcsök kellenének, első sorban szakítás a Bécs szolgálatában álló és csupán érdekszövetségen alapuló pártpolitikai irányzattal.

Ha volna hatalmunk a pozitívus irányzat követelményeinek gyors megvalósítására, ezáltal szinte fölöslegessé válnék a negatívus irányzathoz tartozó teendők legnagyobb része. De éppen azért, mivel csak kis erővel foghatunk a pozitívus irányzat követelményeinek megvalósításához, bármennyire megegyeznénk is azokban mindnyájan,

nem szabad elhanyagolni a negatívus, a védekező, a megelőző, sőt alkalom adtán meg is torló irányzat teendői közül azokat, amelyekhez meg van a módunk és az erőnk. Amiből persze korántsem következik, hogy ezek miatt csak egy pillanatig is háttérbe szorítsuk a legkisebbet is, amit a pozitívus irányban megtehetünk. Világos, hogy szomorú és nehéz így a helyzetünk. Képzeljük el azt a munkást, aki csak az egyik kezével rakhatja a téglát és forgathatja a vakolókanalat, mert a másikban kardot vagy botot kell tartania, hogy a feléje sújtó ellenséges csapásokat kivédje, vagy az inába harapó kutyákat elkergethesse. És mit ér, ha egy-egy rövid órát két kézzel dolgozhatik is, mikor napjainak többi részében két kézzel kell hadakoznia személye és munkája védelmében? Hadakozni ellenségekkel, de nem kevesebbet olyanokkal is, kiknek őt odahordott homokkal, téglákkal és gerendákkal támogatniuk kellene, akik azonban munkájától csak elvonják, a megépített falakat ledöntik, mert, úgy mondják, jobbakat és máshová akarnak építeni, vagy nem is falat építeni, hanem árkot ásni ma, hidat verni holnap.

A pusztán negatívus, vagyis a védekező, megelőző és megtorló intézkedésekre korlátozott nemzetiségi politika, melyet némelyek észö igazi értelmének megváltoztatásával, vagy legalább is önkényes korlátozásával, nacionalista nemzetiségi politikának neveznek, csakis akkor vezethet célhoz, ha az uralkodó nemzetben meg van az erő és az elhatározás, hogy az illető nemzetiséget szükség esetén kiirtja. Ha ezt ama nemzetiség is tudja, a megoldás nagyon egyszerű, a legegyszerűbb és legyünk őszinték, az egyedül föltétlen biztonságú megoldás. A nemzetiség lemond minden nemzetiségi követelményről és beleolvad a nála oly sokkal erősebb nemzetbe. A kiirtásra nem fog reá kerülni a sor. Ezért csekély sikerű a német nemzetiségi politika a lengyelekkel, sőt még az igazán maroknyi dán-sággal szemben is. Még a hatalmas Németország sem meri, nem bírja elhatározni, hogy a lengyeleket, vagy a dánokat szükség esetén kiirtja; s a lengyelek és a dánok is jól tudják, hogy Németország ezt soha sem fogja elhatározni. Nem fogja, mert ma, Európában, fehér emberekkel szemben az ilyen elhatározást megtiltja a fehér embernek az az alapjában hazug műveltsége és emberisége, az a cultura és az a humanitás, mely minden germánban hallgat akkor, ha például Afrikában kell szerezsen törzseket kiirtani, s amely cultura és humanitás hallgatott akkor, mikor Északamerikában az indiánusokat irtották ki, és hallgat voltaképen ma is, midőn a fajilag és vallásilag szinten idegen törököt kellene megvédenie, a kiirtástól megmentenie. És ez a kiirtásnak erős elhatározásától támogatott negatívus nemzetiségi politika olvasztotta be a magyar nemzetbe az Árpádok idejében az izmaelitákat, akik pedig az akkori magyarokhoz képest talán voltak is annyian, mint a mai magyarokhoz

képest, teszem, az oláh nyelvű magyarok. Csakhogy nem volt külső támaszuk és jól tudták, hogy az akkori vezető magyarság el van tökélve a kiirtásukra és ehhez van is ereje. Tehát beolvadtak a magyar nemzetbe a nélkül, hogy csak egyet is közülök föl kellett volna nemzetiségéhez való ragaszkodása miatt koncolni.

Azt hiszem, még azok is, akik leginkább elítélik és legkevésbé tartják sikerre vezetőnek a német nemzetnek szerintök nacionalista nemzetiségi politikáját, el fogják ismerni a következő megállapításnak éppen természettudományi és társadalomtani szempontból meg nem támadható igazságát. A németek mai erőszakos nemzetiségi politikája föltétlen és gyors sikerre vezetne két föltétel alatt: 1. ha a német nemzet egyértelműleg és állandólag el tudná s el merné határozni magát arra, hogy a Németországban élő, de németekké lenni, a németiségbe bele olvadni nem akaró lengyeleket vagy dánokat könyörtelenül kiirtja; 2. ha a lengyelek és a dánok is el tudnák hinni egy ilyen elhatározásnak teljes komolyságát és megvalósítható voltát. Azok szerint, akik a „nacionalista“ eszmék hiábavalóságát hirdetik, a népek és az egyesek elhatározásának legfőbb rugója a gazdasági érdek. Már pedig az életbenmaradás, úgy-e bár, gazdasági érdeknek is elsőrangú. Ha a lengyelek előtt csak két választás állana: németté lenni vagy meghalni, illetőleg kivándorolni, — akkor talán meghalna tíz, talán száz vagy ezer, talán kivándorolna még százezer, de németekké válnának már a következő nemzedékben a többiek, a milliók. Ők maguk igyekeznének minden válaszfalat elhárítani, a németekkel összeházasodni és néhány, talán már két nemzedék múltán a lengyel vérnek hevülékenységese a német nemzeti öntudat lángját erősítené. Ennél jobb és biztosabb megoldása a lengyel kérdésnek semmi esetre sem volna.

A máj német nemzetiségi politika félrendszabály, valamint hogy félrendszabályokra vezet minden megalkuvás a fajta ellentéte és a műveltség s az emberiség követelményei között. Ezek a félrendszabályok meddők, a német nemzetiségi politikának félrendszabályait tehát ne kövessük. Ne kövessünk pusztán támadó nemzetiségi politikát, ha nem vagyunk elég erősek ahhoz, hogy a megtámadottakat szükség esetén akár ki is irthassuk. Nem volnék őszinte, ha azt mondanám, azért ne álljunk egy ilyen politika mellé, mert tiltja az emberiségnek s a testvéri szeretetnek parancsa. Hiszen ez a politika a kegyetlen elhatározást, amelyen alapul, valóra soha sem váltaná, mert nem volna reá oka és alkalma. Legfőljebb egy-két esetben kényszerülne példát mutatni. Mégse álljunk mellé, mert nincs hozzá erők. Ne akarjunk erőszakkal magyarosítani, mi, akiknek ereje legfőljebb arra ha még elég, hogy magyarságunk birtokállományát megvédelmezzük. Azonban ezt megtenni már igazán első kötelességünk.

A nemzetiségi kérdésnek ugyanis van egy külső és egy belső színe, s van egy titkos lapja, mely a bélésébe van varrva s melyet a nemzetiségiék olyan jóakaróik előtt, mint Jászi Oszkár, gondosan elrejtene. A mutogatott külső vonatkozik a nemzetiségi nép sérelmeire, a bélés a nemzetiségi középosztálynak többé-kevésbé jogos igényeire a magyar állami élet teljességében való részvételhez. A mi a bélésbe van varrva, az a hazai nemzetiségiék mozgalmának viszonya egy-egy idegen hatalomhoz. A bélés titka egy-egy idegen hatalom terjeszkedését készíti elő a magyar államtest rovására. Hogy a román királyságnak ilyen irányú, bár hivatalosan letagadott, de az egész közvéleménytől annál inkább ösztökélt törekvései vannak és hogy e nemzetiségi középosztályának nagy része előmozdítja e törekvéseket, persze a fajközösségének és a közös műveltség ápolásának ürügye alatt: erre számtalan bizonyítékot hordott össze könyveiben Barabás Endre is. Es kézzel fogható bizonyítékaink vannak arra is, hogy a nemzetiségi népet arra oktatják, szóban, írásban és képben, hogy az ő igazi hazája, az ő királya a hegyeken túl van; hogy a magyarok csak ideiglenes elnyomói, akik alól a hegyeken túli igazi haza, a *patria muma* előbb-utóbb föl fogja szabadítani. És a román királyi családnak, a román katonatiszteknek oly gyakori látogatása a határszéli községekben szintén nem oly ártatlan dolog, mint aminek Jászi Oszkár tartja.

Másrészt nem nézhetjük tétlenül azt sem, amire E. t. legutóbb is rámutatott, hogy milyen Istentől és embertől elhagyott állapotban van a nemzetiségi falvak lakóinak magyar kisebbsége. Ha már testvértelenül pusztul a moldvai csángó magyar, legalább itthon ne engedjük elpusztulni az oláhság közé ékelt magyar szigeteket. A magyar közigazgatástól ebben a részben mit sem remélhetünk; mert az a magyar paraszttal, főleg ha már annyira elesett és annyira nem tud üzetni, mint az oláh többségű falvak magyar kisebbsége, egyáltalában nem törődik. Rajtuk csak társadalmi és közgazdasági úton lehetne még segíteni. Társadalmi úton azáltal, hogy tegyük a már-már teljesen meddővé lett Emke új és legfőbb hivatásává, hogy ezekbe az elhagyott magyar kisebbségekbe lelket és bizodalmat leheljen, hogy ezeket a magyar vérkeringésből kirekedt és ezért már-már elüszkösödő testrészeket oda ismét visszakapcsolja. Tartsa számon amaz 1473 oláh többségű község magyarjait, lássa el őket állandóan tanácscsal, erkölcsi támogatással, sőt anyagiakkal is, követelje pedig számukra főleg a hiányzó magyar iskolát. Menjünk bele minden erőnkkel az Emkébe és tereljük munkásságát ilyen irányban.

Es szorgalmazzunk gyárakat, különböző ipari vállalatokat, főleg azokra a helyekre, a hol a kisebbségben lévő magyarságnak földet ugyan adni nem tudunk, de a hol a már-már elesett magyar a gyárban még mindig különb munkás leend az oláhnál.

Azonban nagyon téved, aki azt hiszi, hogy a nemzetiségi sérelmek orvoslásával és a nemzetiségi középosztály kérdésének bár legideálisabb megoldásával a nemzetiségi kérdést megszüntette. Még mindig hátra leend például az oláh nemzetiségi mozgolódásnak az a része, mely a külön, Románia nevezetű és előre törő nemzeti állam lételeiből táplálkozik és a faji rokonságra a majdan közös uralom alatti egyesülés reményét alapítja. Ez a része a kérdésnek, melyet Jászi oly kevéssé méltat, valóban nem egyéb, mint hatalmi kérdés. Sajnos, erről diplomatiánk, hiába tárjuk elébe a dákoromán térképet, melyről Romániában a hazai földrajzot hivatalosan tanítják, külpolitikai okokból mit sem akar tudni. És így a nagyhatalmi kártyák keverése fölládozza Erdélyt, s ezen a magyar politikusok gyávasága és Bécstől függő volta sem mer segíteni. Belejutunk a legszomorúbb körforgásba, mert a mi békés eszközeink kárba vesznek a magyar államnak tehetetlensége miatt a magas politika kérdéseiben. Törökország is megadhatta volna a területén élő bolgároknak, szerbeknek és görögöknek a legkiválóbb reformokat, mégis hiába lett volna, mert a magas diplomacia nem engedte meg, hogy idejében és külön-külön kezére koppantson Bulgáriának, Szerbiának, Görögországnak. Románia nyilvánvalóig azt készíti elő Erdélyben, amit előkészített Bulgária Rumeliában. Románia példáját követi »Szerbia és Csehország. Hát Jászi Oszkár ne látta, hogy nálunk a nemzetiségi sérelmek orvoslása magában ép oly keveset érne, mint ért volna Törökországban?

S a fiumei olasz kérdés? Hát nincs nálunk még olasz nemzetiségi kérdés is? Pedig az olaszok sem a közigazgatás rosszasága miatt, sem közműveltségük, sem anyagi viszonyaik elhanyagolása miatt nem panaszkodhatnak. Van jó iskolájuk, jó közigazgatásuk, jó bírásokuk a nép nyelvén. Teljes mértékben elismertük a fiumei olaszoknak ama jogát, hogy nyelvüket, saját külön műveltségüket szabadon fejleszthessék, és ők e jogukkal minden téren annyira élnek, hogy a Fiúméban élő magyarok rovására vissza is élnek. Megvan tehát az olaszokra nézve valósítva az, amit Jászi Oszkár a „minimális nemzetiségű program“-nak nevez. Az olaszok, nem panaszkodhatván sem a magyar közigazgatás miatt, mert hiszen helyi közigazgatásuk olasz; nem panaszkodhatván sem a rossz iskolák, sem különösebb gazdasági bajok miatt, mert hiszen Magyarország mindkét irányban a tőle telhető legjobbat nyújtja nekik — panaszkodnak egyszerűen azért, mert a darab földet ahol laknak, Magyarországnak merjük nevezni s őket magyar alattvalóknak tartjuk — mikor pedig ők olaszok, még vissza nem csatolt részében az olasz hazának. Nos, ha mindenik nemzetiség megkapná azt, amijök már van a magyar állam jóvoltából az olaszoknak, azért mégis volna oláh, szerb és tót kérdés.

Jászi Oszkár elismeri, hogy a rossz iskola, a rossz közigazgatás és elhanyagolt gazdasági érdekei miatt a magyar anyanyelvű nép is szenved; de Jászt azt mondja, hogy a nem magyar anyanyelvű többet szenved, és ez a sérelmi többlet „ez a plus alkotja a nemzetiségi kérdést.“ Egyáltalában nem áll. Hogy az ő részén „plus“ van a szenvedésben, azt a paraszt nem tudja megítélni. Az országnak nem egy helyén laknak magyar anyanyelvűek, akik többet szenvednek, mint a nemzetiségiek átlaga, és akiknek lelke szintén tele van keserűséggel. Itt a „plus“ csak nagyobb keserűséget eredményez; a mínusnak tehát a nem magyar anyanyelvűek lelkében is kisebb kellene járnia. Ellenkezőleg: a legjobb viszonyok között élő nemzetiségiek elégedetlensége és magyargyűlölete a legnagyobb. A nemzetiségi mozgalom nem a közigazgatás rosszasága, hanem magyarsága ellen irányul. A nemzetiségi kérdés azon a különbségen alapszik, hogy a magyar nyelvűeket nem lehet a közviszonyok rosszasága miatt az intézményeknek s a hibák elkövetőinek magyarsága ellen izgatni, a nem magyar nyelvűeket ellenben lehet. Az oláh középosztálybeli vezető azt mondja az oláhnyelvű népnek, hogy minden bajnak a közigazgatás és az egész kormányzat magyarsága az oka; a nép tehát nemcsak a kormányzat rosszasága, hanem magyarsága miatt is, sőt első sorban e miatt panaszkodik. Az oláh ügyvéd azt mondja néki, hogy, ha ebben az országban nem a magyarok, hanem az oláhok volnának az urak — midjárt jobbra fordulna minden. Azt persze se Vajda, se Vlád nem mondja meg az oláhnyelvű magyar parasztnak, hogy a romániai paraszt sorsa még sokkal mostohább, mint az övé; hogy ott még kevesebb és rosszabb az iskola, még parasztnyúzóbb a közigazgatás, még sokkal nagyobb a közélet romlottsága, még nagyobb a szegénység, a nép nyomora és hogy ott általános e nyomor fokmérője, a pellagra, mely Magyarországon mégis csak szörványosan fordul elő. Nem mondják meg, hogy, ha a hatalom az ő kezükbe kerülne, azt valószínűleg még rosszabbul kezelnék. Ha van plus az oláhokra, szerbekre, tótokra nézve a közigazgatás rosszaságában, ez onnét ered, hogy a nemzetiségi részeken általában legrosszabb is a közigazgatás: legkevesebb az ellenőrzés, legtöbb a rossz, a büntetésből odahelyezett tisztviselő. A legutóbbi széki képviselőválasztás borzalmait, melyekhez foghatókat saját élményeikből az oláhok se tudnának elősorolni, a magyar közigazgatástól magyar nyelvűek szenvedték át. És van a plusnak még egy forrása; az, hogy a nemzetiségek bőrét nemcsak a magyar közigazgatás, hanem a nemzetiségi középosztály is nyúzza, mely a nemzetiségi népből él és a saját jogtalan hasznait is az intézmények magyarságának teherlapjára írja. De azért mégsem maga az a plus okozza a nemzetiségi kérdést, hanem annak fegyverül használása a magyar állam és

minden ellen, ami magyar, — fegyverül használása egy-egy idegen hatalom javára, sőt sokak által amaz idegen hatalom megbízásából. A nemzetiségi kérdés valódi oka, melyet a sérelmek orvoslása nem fog megszüntetni, az, hogy van egy Németország, egy Csehország, egy Szerbia és egy Románia, mely jogot formál német, tót, szerb, illetőleg oláhnyelvű honfitársainkra és hazánknak ezektől lakott területeire.

Magyarországon a német kérdést Németország, a tót kérdést Csehország, a szerb kérdést Szerbia, az oláh kérdést Románia okozza. Ezek nélkül csak a közigazgatás, az igazságszolgáltatás, a közoktatásügy és a közgazdasági viszonyok rosszasága miatt való *elégedetlenség léteznék.*, melyet a maguk szempontjából különböző módokon fejznének ki németek, tótok, szerbek és oláhok is; és léteznék mind e viszonyok javításának a demokratikus követelményekkel karöltve jelentkező követelése németek, tótok, szerbek és oláhok részéről is. Aki nem látja, hogy a nemzetiségi kérdés ennél sokkal többet és egészen mást is foglal magában, az a részre fordított figyelme miatt elvesztette érzékét az egész iránt. A nemzetiségi kérdést reánk és a nemzetiségekre egyaránt kedvezően, a dolog természete szerint lehető legkedvezőbben orvosolni — mert *megoldásáról* nem lehet szó — éppen úgy a birodalmi és nagyhatalmi politika nem engedi meg, mint ahogyan nem engedi meg legegésőbb közgazdasági életszükségleteink kielégítését. A kérdéseknek mindkét csoportjában a tünetek enyhítésére szorít gyökeres orvoslás helyett. Ezzel legyünk tisztában, mielőtt a nemzetiségi kérdést illó teendőink másik csoportjára, az áthasonítás érdekében végzendőkre térnénk át, hogy túlságos reményeink és azok meghiúsultán túlságos csalódásaink ne legyenek.

A másik, a positivus irányban kísértsük meg, próbáljuk ki a magunk esetén valamely nemzet erősebb, szívósabb testi alkotásának, erkölcsi, szellemi és gazdasági felsőbbségének áthasonító hatását a vele érintkezőkre. Hogy az áthasonító erőt fokozzuk, javítsuk a magyarság testi alkotását jó közegészségüggyel, javítsuk a magyarság szellemi képességeit minden vonalon állami, minden felekezettől független és mindenkinek hozzáférhető, tehát az elemi fokon nemcsak név szerint, de valósággal ingyenes közoktatással; javítsuk a magyarság erkölcsseit első sorban jó közigazgatással, mely a politikai hataimaktól, és jól megszervezett önkormányzattal, mely a helyi hatalmaktól és azok önzésétől független; javítsuk végül gazdasági felsőbbségünket mezőgazdaságunk fejlesztésével, de főleg virágzó ipari központok létesítésével.

Hogy az áthasonítást lehetővé tegyünk, először is teremtsük meg és azután növeljük a lehető legnagyobbra az érintkező fölületeket a magyarság és a nemzetiségek között. Az is természeti törvény, hogy áthasonítás távolhatás útján nem lehetséges; ahhoz közben-

vetetlen érintkezés szükséges. Törvény továbbá, hogy az érintkezési fölület növekedése növeli az áthasonítás gyorsaságát és az áthasonítható mennyiséget. Mivel végül a tömeg a sugár köbének, a fölület ellenben csak a sugár négyzetének arányában növekszik és így nagyobb tömegeknek aránylag kisebb a fölületük, melyben más tömegekkel érintkezhetnek: törvény az is, hogy az áthasonítás annál biztosabb és teljesebb, minél apróbb részletekben van egymás között elosztva az áthasonító és az áthasonítandó.

A mondottakból az áthasonításra törekvő nemzetiségi politikának négy alapelve következik: 1. a válaszfalak megszüntetésének alapelve: lerontani a meglévő válaszfalakat a magyarság és az egyes nemzetiségek között s nem engedni, új válaszfalak létesítését; de lerontani s nem újakkal szaporítani, még azokat a válaszfalakat is, melyek egyik nemzetiséget a másiktól elválasztják. 2. Az érintkezési fölületek növelésének alapelve: növelni a szabad érintkezési fölületeket a magyarság és a nemzetiségek között és e fölületeket lehetőleg sokalakúakká, változatosakká tenni. 3. A nemzetiségek nagyobb tömegeit lehetőleg megosztani, magyarokat telepíteni minden lehető formában és lehető alkalommal a nemzetiségek közé és nemzetiségieket a magyarok közé. Ezt a keverés vagy *elvcgítés* alapelveinek lehetne mondani. Folyománya e háromnak egy negyedik: 4. az *egyedekre különítés elve*, kapcsolatban az egyedileg egyforma, csupán egyénileg, az arravalóság szerint különböző elbánás elvével. E négy alapelve a következő néhány megjegyzéssel kívánom megvilágítani.

A válaszfalak előidőzésében nagy szerepe jút a rossz közigazgatásnak; ellenben a különböző anyanyelvűek békés együttélése s a békés együttéléssel az áthasonítási folyamat megkezdődése a jó közigazgatásnak gyümölcse azon a kevés pontján hazánkknak, ahol a közigazgatási intézmények rosszaságának ellensúlyául szolgál egyes jó közigazgatási tisztviselők belátása, emberisége és buzgalma és, ami fő, politikai és anyagi függetlensége. Legelőször is azt kellene elérni, hogy a közigazgatást semmiféle kormány ne állíthassa a saját politikai pártjának kortes szolgálatába. De erre nálunk nem a közigazgatás államosítása, hanem a törvényhatósági és községi önkormányzatnak helyesebb alapokra fektetése, az önkormányzatnak mai látszata helyett annak lényege volna szükséges. Ma az önkormányzat, sajnos, nagyon gyakran csak alkalma és takarója a visszaéléseknek, egyesek és csoportok önző érdekei kielégítésének, vagy a kortesszolgálatok jutalmazásának. Minden esetre segítene valamit egy olyan szolgálati *pragmatica*, mely a közigazgatási tisztviselő legfőbb bírójává nem magát a központi kormányt tenné, hanem — gyakorlatilag és megvalósítható módon — egy a kormánytól független fórumot.

Sokat segítene továbbá — igazán van Jászi Oszkárknak — az,

ha minden közigazgatási tisztviselő értené a nép nyelvét, melylyel dolga van. Es legyen módja megismerni is a népet, de ne legyen soha abból a népből, arról a helyről való, amelyet igazgatnia kell. Ezt a követelményt egyáltalában nem tartom a helyi önkormányzat követelményével összeütközőnek. Csak egyszerűen a jelenleginél sokkal tágabbkörűnek és szabadabbnak kellene lenni minden pályázatnak, amelynek alapján egy-egy közigazgatási tisztviselő helyét betöltik.

Viszont azonban a legnagyobb mértékben elítélendő mindazoknak mesterkedése, akik a népet a magyar államnyelv megtanulása és használata ellen izgatják, vagy akik egyik részen nem tesznek meg minden tőlük telhetőt, hogy magyarul a nem magyar anyanyelvűek is megtanulhassanak, másik részen nem gondoskodnak róla, hogy a magyar nyelvet a nem magyar anyanyelvűek érzéseik és egyéb művelődésben szükségleteik sérelme nélkül tanúihassák meg. Jászi Oszkár is bizonyára belátja, hogy a pópa, aki híveit megesketi, hogy nem fognak magyarul beszélni, még hibásabb, mint a nevelői tudatlansága, a magyarul tanítás helyes módszerének félreismerése miatt túlbuzgó magyar tanító, vagy tanfőlügyelő.

És elítélendő, szinte hazaárulással határos azoknak igyekezete is, akik itt olyan oláh, szerb, német vagy tót művelődést akarnak teremteni, amely minél szorosabban kapcsolódjék Románia, Szerbia, Németország vagy Csehország művelődéséhez, de kívül maradjon Magyarország saját közművelődésének vérkeringésén. Magyarországnak egységes és sajátos közművelődésén kiki a saját anyanyelvén is dolgozhatnak. Most sem akarom én hibáztatni, ha Magyarország közműveltségének továbbfejlesztésére bármennyi idegenből vett okulást és idegen elemet használunk is föl, csak át tudjuk «azt hasonítani egy mindnyájunkkal közös saját művelődés elemeivé. Csak ne hagyjuk meg az idegent e haza művelődésében idegenül és ne tagadjuk meg idegen kedvéért a magyart. Mert akkor megszakítjuk az utánunk következő nemzedékre nézve a lelki életnek azt a folytonosságát, amelyben áll a nemzeti lét, a nemzeti fejlődés, a mi egész magyarságunk.

Mi a nemzet? Egy bizonyos fajilagosságú lelki élet általánossága és folytonossága. A magyar nemzet megmaradását csak a következő nemzedékek lelki életének magyarsága, a magyar közművelődés egysége és folytonossága biztosíthatja. Természetesen elengedhetetlen követelmény, hogy a magyar közművelődés legmagasabbrendű megnyilvánulása magyar nyelven történjék. De hogy ez az eredő magyar nyelvű legyen, abban nem akadály az összetevők némelyikének másnyelvűsége sem. A nemzetiségek saját anyanyelvükön is szolgálhatják azt az eredményében egységes művelődést, csak akarjanak egy egységes, a haza minden polgárára nézve

közös művelődésen velünk együtt munkálni. Ha azonban egy idegen nemzet, egy idegen ország művelődése számára dolgoznak, ha itthon idegen művelődés szellemét terjesztik, s nem is mint áthasonítandó elemet, hanem mint hódítót, mint áthasonítót, — akkor árulást követnek el éppen úgy, mintha testileg állítják harci képességüket az idegen szolgálatba a haza ellen, az idegen katonai szolgálatába szegődve háború esetén. Mert a művelődések sorshatározó harcában nincs békeidő, ott mindig harci állapot van. Mi a magyar uralom megmaradását joggal várjuk a magyar művelődés felsőbbségétől: a magyar hazafiság legfőbb megismertetőjévé tehát a készséget kell tennünk a magyar műveltségen való közremunkálásra, bármily nyelven történjék is e közreműködés. Miért ne írhatnának például egy magyar tanítók lapját oláh nyelven is oláhnyelvű honfitársaink? Miért ne dolgozhatnak a magyar történelemnek ma még vitás kérdései fölött tárgyias igazságkereséssel a német nyelvek, pl. az erdélyi szászok?

Ugyancsak a válaszfalak eltüntetése és a magyar államélet belső egysége érdekében sürgősen szükséges a nemzetiségi középosztály fiainak alkalmazása a legkülönbélebb hivatalokban s a közélet minden terén, de nem a területiális elv, hanem a keverés princípiuma szerint. Aki az oláh többségű vármegyék számára oláh főispánokat, oláh nemzetiségű közigazgatási tisztviselőket szorgalmaz, vagy aki ilyenek alkalmazását megengedi, az olyan nemzetiségi elkülönödést szolgál, mely előbb-utóbb a nemzetiségi területeknek külön önkormányzatára vezetne s ama területeknek az államtöbbségtől idegen államok javára kiszakítását készítene elő. Magyar anyanyelvű főispán, alispán, szolgabíró stb., ha jól tud oláhhul, éppen olyan alkalmas Hunyadmegye számára, mint az oláh anyanyelvű, ha kifogástalanul beszél magyarul, Hevesmegyébe vagy a Dunántúlra.

Az imént vázolt négy alapelv az áthasonításnak erőművileg lehetővé tételét illeti. De vannak az áthasonítás megkönnyítésének más tényezői is. Ilyen az áthasonító és áthasonítandó között levő különbségnek előzetes csökkentése. Ezt az elvet szolgálja például a szervezetek világában az emésztés. Sok dolgot egyáltalában nem tudunk áthasonítani vagy azért, mert táplálékul egyáltalában alkalmatlan, vagy azért, mert nem tudjuk megemészteni. Állati szervezetek csak magasabb összetételű szerves anyagokból táplálkozhatnak, így valamely nemzet tagjai egymáshoz hasonulásának, tehát a belső egységnek is akadálya a nagy műveltségbeli és gazdasági különbség a nemzet fiai között. Sajnosan szolgálja a valóságban az áthasonítást a leszállás egy magasabbrendű állapotból egy alsóbbrendűbe: ez az oka igen sokszor a magyar anyanyelvek eloláhosodásának főleg a földművelő életmód mellett. De éppen úgy, csak-

hogy kívánatosan szolgálja az áthasonítást a fölemelkedés egy magasabbrendű állapotba: ez teszi magyarokká az oláhokat, midőn azok a falusi életmódról városira térnek át, vagy midőn nagyobb arányú ipari munkára nyílik alkalmuk. Ez magyarázza meg általában a városok és az ipari központok magyárosító hatását. Emelni kell a nem magyar anyanyelvűekben is mindazokat az emberi értékeket, a melyek a magyarságnak már sokszor kipróbált áthasonító erejét adják. Csak a rossz intézmények okozzák és azoknak még rosszabb gyakorlata, no meg kívülről jövő beavatkozások, ha a magasabb műveltség és vagyonosodás a nem magyar ajkúakat még inkább a magyarság ellen fordítja. Az áthasonítás munkájában egyébiránt nem a nemzetiségeknek úgy is lehetetlen megszüntetésére, hanem az együtt munkálás lehetővé tételére kell törekednünk egy, az eddiginél egységesebb, szabadabb és virulóbb, tehát boldogabb Magyarországon.

Persze az áthasonítás akadályainak elhárításán éppen úgy kell dolgoznunk, mint föltételeinek megvalósításán.

Akadály nemzetiségeinknek túlsók érintkezése idegen es a mieinkkel ellentétes érdekű tényezőkkel, idegen hatalmakkal. Akadály e hatalmak vonzó ereje. Csökkenhet a vonzó erő az idegen hatalmak gyöngülése által is: egy gyöngye, szegény, tudatlan Románia, ugyanilyen Szerbia és egy függő állapotban maradó, a németiségtől elnyomott Csehország a mi helyzetünket a nemzetiségekkel szemben nagyon megkönnyítené, mert könnyítené a küzdelmet azzal, a mi a nemzetiségi kérdésben kívülről előidézett műtermék. A fejlődés barátai azonban ezt soha sem fogják kívánni. Versenytársainknál különbek ne a versenytársak lealacsonyodása, hanem saját fölemelkedésünk árán igyekezzünk maradni. Szégyen nélkül kívánható azonban és segítene is ama külső hatalmak elfoglaltsága, lekötöttsége más irányban. De semmit sem használna, sőt ártana a velünk való szövetségük, az irántunk való állítólag barátságos érzelmeknek minden, rendszerint oly drágán mngfizetett nyilvánulása. E szempontokat azonban nem feszegetem tovább, mert, amint előrebocsátottam, e szempontokért mi, szabadkőművesek, mit sem tehetünk.

A nagy cél, melyre a fölsorolt eszközökkel törekedni kell, nem egyéb, mint az egyesülés, a nemes verseny a nemzetiségekkel a magyar haza szolgálatában: Magyarország számára a teljesen szabad önrendelkezés kivívásában, Magyarországnak gazdaggá és népének elégedetté tételében és végül Magyarország közművelődésének fölvirágoztatásában. Aki ebben közre működni nem akar, hanem a helyett a Magyarországon szerzett anyagi javakat, a Magyarországon termelt szellemi kincseket egy idegen állam gazdasági és szellemi javainak gyarapítására fordítja, az, ismétlem, éppen úgy áruló, mint aki háború idején szolgáltatja ki az ország erőit egy idegen háta-

lomnak. Állandó harcban él, nemzet nemzet ellen, az egész emberiség. Ez a sajnos valóság. Aki ehhez a harchoz nem szedi össze minden erőit, az elbukik. Es nem szedheti össze . erőit az, akitől amit erkölcsiekben és anyagiakban termelt, idegenbe hordják, vagy idegen érdekek szolgálatába állítják. Együtt működhetünk azokkal, akik munkájukkal Magyarország javát célozzák, de nem azokkal, akik Magyarország rovására akarnak bármely idegen hatalmat erősíteni, történjék ez akár a faj, akár a vallás, a nyelv, avagy az érzelmek közösségének ürügye alatt. Oláhnyelvű magyarnak közösséget csak a többi magyarral szabad tartania, nem pedig romániai faj- és nyelvrokonaival. Első sorban társadalmi hatását érvényesítse a szabadkőművesség abban az irányban, hogy boldogulásuk e föltételeinek megértésére megnevelje a magyar társadalmat és a magyar társadalommal való barátságos érintkezés által fogékonytá tegye a nemzetiségi középosztályt.

Már most mindezek után és E. és G. testvérünk, valamint a jövő alkalommal várható hozzászólások alapján egy megformált határozati javaslatot a következő munkán fogok a testvérek elé terjeszteni.

A kérdés tárgyalása rendjén, a harmadik összefüggésben B. t.

Birtokviszonyaink és a nemzetiségi kérdés

címen a következő hozzászólással vett részt a vitában.

Ez a kérdés ugyan nehezen illeszthető be a szabadkőművesség eszmevilágába, de már G. tv. is megmutatta, mikép lehet az itt felbukkanó ellentétet kiegyenlíteni és a nemzetiségi kérdést a szabadkőművességbe belevonni. Hát ez bizony egzisztenciális kérdés reánk nézve s ezért itt némi kivételt kell tennünk s bele kell merülünk olyan kérdések fejtegetésébe is, amelyek különben nem szoktak a szabadkőművesség tanácskozásai során szerepelni. Létünk, egzisztenciánk, további fenmaradásunk veszélyeztetve van a nemzetiségek rohamos terjedése folytán s az a kis sziget, a mit a magyarság az idegen nemzetek nagy tengerében képez, veszélyben van, mert a környező tenger hullámai napról-napra mossák a partjait és végelpusztulással fenyegetik a kicsiny szigetet.

Midőn a magyarság pusztulásának tudatára ébredünk, keresnünk kell a magyarság hátraszorításának és térvészítésének okait, hogy orvoslás után nézhessünk. Ha nem állítjuk meg ezt a processust, amely körülöttünk és a fejünk fölött végbe megy, akkor nem sokára minden szabadkőművességünkkel együtt kezünkbe vehetjük a vándorbotot és új haza után nézhetünk. Ezért tehát kellő alapos-sággal kell hogy ezt a kérdést munkáljuk s a testvéri láncnak falanx-

ként oda kell állania a fenyegetett haza megvédése és megtartása érdekében.

Fokozza a bajt az a körülmény, hogy a középbirtokos osztály végső pusztulással küzködik, s hogy megmentse a még megmenthető, eladóvá teszi a birtokát, a lábra kapott parcellázás folytán emelkedő földárak őt kényelmesebb megélhetés helyzetébe juttatják. A múlt évben 67 magyar birtokot kínáltak fel az Altruista Banknak parcellázásra. A parcellázási vágy most oly nagy arányú, hogy a forgalomba kerülő birtokot képtelen a magyarság megtartani s ezért elkerülhetetlen a veszteség a magyarság szempontjából, mert a nemzetiségek csak úgy leskelődnek minden megszerzhető darabka föld után, hogy saját fajukat ültethessék bele a magyarok helyébe.

Hogy teljes alaposággal hozzá foghassunk e fontos kérdés megfjtéséhez, elébb a való tényállást minden oldalról meg kell világítani, hogy azután ebből leszűrhe ssük a további cselekvésünk irányát és célját.

E. tv. a nemzetiségi kérdést nézetem szerint csak az egyik oldalról tárgyalta, t. i. az iskola szempontjából. I. és G. tv. belevonták fejtegetésükbe az ipari és egyéb kulturális vonatkozásokat is, de kimaradt mindezeideig a tárgyalásból a birtokváltások felől fenyegető óriási veszedelmünk. Én tehát ezzel a kérdéssel akarom a páholyt rövidesen megismertetni. De midőn azt teszem, nem szorítkozhatom tisztán erre a kérdésre, hanem le kell szőgezmem azt a nézetemet, mely szerint én a nemzetiségek óriási terjedésének *A* fontos faktorát látom, azért ha a nemzetiség terjedésével szembe akarunk szállani, akkor a kérdést e három faktora felől kell meg támadnunk. E három tényező: 1. a nemzetiségek vallási autonómiaja; 2. a felekezeti iskola és 3. a nemzetiségek birtokpolitikája.

A szabadkőművességgel ellenkezik az, hogy vallási kérdésekkel foglalkozzunk, de én azért kénytelen vagyok röviden ezt a kérdést is megérinteni, és azt hiszem nem fogok az alkotmány ellen véteni, mert nem fogok a vallási kérdésbe mélyebben belevágni, mint a hogyan pl. a secularizáció kérdésének tárgyalásakor szokták. A nemzetiség terjedésének legfőbb kútfőforrása a nemzetiségi vallási autonómia. Konstatálnom kell, hogy az osztrák absolutistikus irányzat és centralizáló uralom soha sem tett olyan sikeres lépést a magyarság letörésére, mint akkor, a mikor a nemzetiségeknek megadta a vallási autonómiát és azzal együtt az ő nemzetiségök nyelvének a szabad használatát az istentiszteletben. Ezzel annyi várát építette a magyarság ellenségének, a hány idegen nyelvű autonom vallásfelekezet az országban létezik s a magyarságnak még T. Lipót 50 éves uralkodása sem ártott annyit, mint a mennyit az osztrák politikának ez a sakkhúzása tett. Különösen a románok két egyháza

és a szerbek egyháza egy-egy izolált szigetet képez, amelyhez a magyarság hozzáférni nem tud. Ezek az egyházak mind egy-egy körüli sáncolt várat képeznek, amelybe behatolni nem lehet. I. t.-ünk azt mondta, hogy először bontsuk le azokat az elválasztó falakat, amelyek a nemzetiségeket a magyarságtól elválasztják kulturális téren. Hát itt úgy látom, nem egyszerű választó falak, hanem óriási várfalak vannak, amelyek bástyafokain ott állnak a pópák és féltékenyen őrködnek azon, hogy a magyarság belülről ne kerüljön e hatalmas várfalaknak. Bármennyire is magyarosít az állami iskola, ezt csakhamar visszarománosítja a pápa s a míg a nép a pápa kezében van, addig nem tudunk e téren eredményt elérni.

Nyelv és vallás olyan szorosan összefügg egymással, hogy annak kölcsönhatását bizonyítani fölösleges. De az mégis csak unikum a maga nemében, hogy ebben az országban mindenféle nemzetiségnek meg van a maga liturgiája csak éppen a magyarnak nincs. Hát itt van első sorban egy lebontandó válaszfal. Ha a magyarság terjedését elő akarjuk segíteni, akkor első sorban ott kell a dolgot megfogni, hogy tegyük lehetővé, hogy görög kath., vagy görög keleti ne csak román vagy szerb, hanem magyar is lehessen és hogy a magyar gör. katolikusok ne legyenek prédának oda dobva a romanizálás fanatizmusának.

Ebben a tekintetben óriási nagy jelentőségűnek, igazi vívmánynak tartom a magyarosodás szempontjából a most alakuló hajdúdorogi magyar gör. kath. püspökség felállítását. Ezen az úton kell tovább haladni, a magyar püspökséget tovább kell kiépíteni és kiterjeszteni. Arra kell közreműködni, hogy magyar nyelven is tisztelhesse Istenét a magyar ebben az országban, ne csak románul vagy szerbül. A magyar liturgia kivívása azonban még hátra van. Annak a keresztül vitelére szívós kitartással tovább kell küzdeni.

Egy további válaszfal a kétféle naptár használata. Ez is lényegesen elválasztja a nemzetiségeket a magyarságtól és ezért a naptár-egyesítéssel szintén lebontanánk egy elválasztó falat.

A nemzetiségek terjedésének második faktora a felekezeti iskola. Ezzel a kérdéssel már részletesen foglalkozott E. t., ezért ezt én már mellőzhetem, áttérhetek tehát a 3-ik tényező megvilágításához, t. i. a nemzetiségeknek a közgazdasági téren való hódításának fejtegetésére.

A milyen rombolást a nemzetiségi vallások autonómiája véghez vitt az 60-es évek óta a magyarságban, ugyanolyan módon pusztít jelenleg napról-napra a nemzetiségek közgazdasági politikája.

Amikor a nagy memorandumper 1895-ben lezajlott s a románok bécsi zárándokútja kudarccal végződött, azóta hirtelen frontot változtatott a román nemzetiségi agitáció. Míg addig közjogi téren viaskodtak és közjogi fejtegetéseikkel lármázták tele a világot, addig

a memorandumper lezárásakor kimondották, hogy az agitációval ezentúl áttérnek a közgazdasági térre és csendesesen, de alaposan és biztosan előkészítik az utat a közjogi hódítás részére. Azóta tervszerűen és céltudatosan azon dolgoznak, hogy a magyarságot kiforgassák birtokából, otthonából, elfoglalják annak a helyét s a magyart földönfutóvá teszik.

Hiába mondta G. t., hogy téves és elavult az a mondás, hogy: akié a föld, azé az ország, mert bizony ez a tétel nagyon is igaz. Hogy mennyire igaz ez a tétel, lépten-nyomon tapasztalható. Nézzünk csak kissé körül az országban. Ahol idegen nagybirtokos megveti a lábát, ott egy darab külföld keletkezik s Mária Terézia és utódai nem ok nélkül adományozták a nagy latifundiumokat éppen idegeneknek és lehetőleg az ország szívében. Ezzel éket vertekéi magyarság testébe. Ott van Felső-Magyarországon Hohenlohe herceg, aki a Magas-Tátra egész környékét már összevásárolta és már egy külön kis országot alapított ott fenn az északon. Óriási küzdelmébe és anyagi áldozatába került a magyar kormány, hogy e vég nélküli terjeszkedésének gátat vessen és megállítsa Hohenlohét egy pillanatra a birtokvásárlásában és meggátolja a Magas-Tátra gyöngyének a Csorbai tó környékének idegen kézre jutását. S az idegen nagyurak birtokvásárlása napirenden van. Most már a gazdag bojárak kezdik a Hohenlohékat utánozni és Erdélynek legveszedelmesebb pontjain, a román határ mentén vagy ahoz közel kezdik a birtokvásárlást.

Pedig minden darabka föld, amely idegeneknek a kezébe kerül, a haza élő testéből egy darabka eleven húst szakít ki, mert az a magyarság szempontjából el van veszve. A föld tulajdonosa rendelkezik a birtokával, ha neki tetszik körül keríti azt és kitiltja belőle a haza polgárait, mint ahogyan azt Hohenlohe herceg nagy területeken megtette a Magas-Tátrában. Az az idegen birtokos beibly a közigazgatásba és a politikai élet terén is gyakorolja jogait s ha neki úgy tetszik, bizony kitessekel a magyart az országból.

Ezért legszükségesebbnek tartanám törvényhozási úton az idegenek birtokszerzését megtiltani, úgy amint az pl. Romániában van. Kivált a perifériákon veszedelmes az idegenek birtokszerzése, különösen ha a szomszéd állam polgára vásárol birtokot a határ mentén.

G. testvér lebecsüli a földbirtok nemzetfentartó hatását, pedig a hazához leghívebben ragaszkodik a földműves, a földbirtokos; ő érzi a szó legszorosabb értelmében azt, hogy itt élne, halnod kell. Az ipari munkás már sokkal mobilabb, annak ott van az otthona, ahol munkát kap; az ma a Lajthán innen van, holnap a Lajthán túl; a legfogékonyabb a nemzetközi eszmék iránt; az nem érzi annyira a haza éltető melegét, mint az a honpolgár, a kinek egész existenciája a rőghöz van kötve.

És ma ott állunk, hogy a magyarság keze alól kisiklik a föld; maholnap a magyarság Erdélyben földönfutóvá válik. Pedig amilyen arányban a föld a magyarok kezéből átkerül az idegenajkuak kezére, olyan arányban gyengül nemzeti lételünk. Ebben a tekintetben azt mondhatjuk, hogy ég a házunk és sürgősen oltáshoz kell látunk, mert különben hajléktalanok leszünk.

Hogy ebben a kérdésben tájékoztassam páholyunkat, utalnom kell arra a munkára, a melyet az E. G. E. az E. M. K. E. anyagi támogatásával most megindított. Közel 10.000 kérdőívet küldött szét Erdély különböző vidékeire, s az onnan beérkezett autentikus adatok képet adnak nekünk arról, hogymiképp dolgoznak a nemzetiségek Erdélyben a magyarság kiszorítására. Eddig még csak két vármegye, Alsóféhér- és Kisküküllőmegye adatai vannak összeállítva s az adatok megdöbbentők. A magyarság pusztulása sokkal nagyobb arányú, mint ahogyan azt gróf Bethlen István a múlt évben külön röpiratában kifejtette. Pedig már az ő adatai is megdöbbentették a magyarságot. Az E. G. E.-hez bejött adatoknak az elébb említett két vármegyére vonatkozó részét Tokaji László az E. G. E. titkára földolgozta s „Az Erdélyrészi földbirtok-politika feladatairól“ címen nyilvánosság elé hozta. Ebből bemutatok egy-két részletet, hogy tájékozódjék a páholy erről a kérdéstről is.

„Az Astra, a románok Emkéje és az Albina, melyhez hasonló szervünk nekünk még ma sincs, újabban olyan célokot szolgálnak, amelyek már ugyancsak alkalmasak a magyar nemzeti állam érdekeinek, sőt kereteinek is — megháborgatására.

A tények azt mutatják, hogy főképen itt nálunk, Erdélyben, tervszerű forszírozott és megdöbbentően nagyarányú olyan román földszerzési akció folyik, amely már jóval túlmegegy azon a határon, amelynél román honfitársaink gazdasági felsegítségének méltányosan végződnie kellene.

„A készülő világesemények — mondja Beksics — s különösen a szlávizmus kibontakozása, nagyobb óvatosságra intenek, mint bármikor a bécsi politika. Nemzeti létalapunk szűk és keskeny, ki kellene azt szélesíteni. E célra azonban az asszimiláció s a vele kapcsolatos kulturai politika többé nem elég.“

Íme, a jóslat másfél évtized alatt beteljesült. Mindnyájan látjuk már és egyetértünk abban, hogy az asszimiláció politikája csődött mondott, a kultúra fegyverét ellenünk fordítják azok, akiket azzal megnyerni akartunk és a szlávizmus ágyúja már dörögnek a Balkánon, még ma — hál' Istennek — tőlünk elég távol!

„A nemzeti politikának egész súlyával s lehető leggyorsabban rá kell feküdnie az ország keleti részeire. A magyar-

ság itt oly nagy méretű megerősítésre vár, hogy Erdély nemzeti jellege megvédhető legyen minden képzelhető politikai alakulás közepett.

. . . Amíg Erdély oly magyarrá s nemzetivé nem lesz, hogy e jellegét még ellenséges politikai alakulás közepett is megtartaná, addig állami és nemzeti végleges konszolidációnkról nem lehet szó!“

Beksics is, Széli Kálmán is hangoztatták, hogy a nemzeti politika szolgálatának legfontosabb irányító szerve nem a kultusz-, hanem a fölmívelésügyi tárca. Remélhetőleg: ez is nemsokára közhiedelemmé fog válni.

„Pusztá hangulatok Erdélyt meg nem menthetik. Nem menthetik meg a partikularisták sem helyi gondoskodásukkal, mely az általánosság magaslatára nem tud emelkedni. Nagyszabású és mindent átfogó politikára van Erdélyben szükség. Oly politikára, melyben állam és társadalom egyaránt részt vesz. Sem az állam, sem a társadalom különválva meg nem mentheti Erdélyt, hanem csak ketten szövetkezve.“

Két vármegye adatait mutatom be a következőkben, Alsófehér és Kisküküllő vármegyékét. Ez a két vármegye képviseli körülbelül a középárányt a veszteségek maximuma és minimuma között.

Ebben a két vármegyében (összesen) az utóbbi tíz év alatt 50 kat. holdon felüli birtokot vásároltak:

I. Románok:

birtokot		k. holdat	K értékben
Magyaroktól:	100	22.789	= 10,757.700

II. Szászok:

birtokot		k. holdat	K értékben
Magyaroktól:	31	14.584	= 7.911.000
Románoktól:	1	115	<u>104.000</u>
Összesen:	32	14.099	= 8.015.000

III. Magyarok:

birtokot		k. holdat	K értékben
Románoktól:	14	1.307	= 769.000
Szászoktól:	<u>4</u>	<u>745</u>	<u>= 343.000</u>
Összesen:	18	2.052	= 1.112.000

Az 50 holdan aluli kisbirtokra vonatkozó adatok szerint a két vármegye összesen 291 községből, 129-ben van számbajelölhető kisbirtokos magyarság, amely az utolsó 10 év alatt vesztett összesen és kerekszámban 3000 kat. holdat, körülbelül 1,200.000 korona értékben, ki nem mutatható arányban a románok és szászok javára, Ezt egyenlően két felé osztva, a végeredmény így néz ki:

I. Románok nyeresége:

91 birtok 22.867 k. hold = 10,484.700 K-ért.

II. Szászok nyeresége:

28 birtok 15.454 k. hold = 8,272.000 K-ért.

III. Magyarok vesztesége:

119 birtok 38.321 k. hold = 18,756.700 K-ért.

A fenti adatokból láthatjuk, hogy a legutolsó 10 év alatt csak két vármegyében mit veszítettünk. Ha ezt átszámítjuk az egész Erdélyre (Szilágymegyével együtt), úgy kijön, hogy 10 év alatt 950—1140 magyar birtok, 300-360.000 k. hold 'terjedelemben és 150—180,000.000 kor. értékben ment át román kézre. Nincs semmi okunk olyan irányú optimizmusra, hogy talán az összes feldolgozás alatt álló adatok majd kedvezőbb képet fognak szolgáltatni!

Így fest tehát az erdélyi magyar föld mobilizációjának kérdése és mai állapota!

A nagy és főképen a középbirtok Erdélyben a magyarság kezéből kicsúszóban van, a kisbirtokos elem ellenben türethősen tartja magát.

Okai a középbirtok elesésének: a nemzetiségi pénzintézetek ismert földszerzési segítő akciója és a magyar bankok teljes közönye.

Érdekes felemlíteni, hogy erdélyrészi nagy bankjaink egyike például az idén 200.000 kor. nyereségből 20 különféle jótékony célra összesen 1800 koronát adományozott, és ezért, hogy ezen altruisztikus nagylelkűségét a sajtó kellőképpen (120 soros cikkeken) magasztalja, közel mégegyszer annyit áldozott.

És végül mindenek fölött való oka pusztulásunknak: egy egészséges birtokpolitikának a teljes hiánya.

Az a meggyőződés, hogy az állapotok szanalása tekintetében igen nagy feladatai vannak:

1. Az államnak,
2. államnak és társadalomnak közösen és

3. külön csak a társadalomnak magának is.

A kizárólag állami segítő feladatok a jelen esetben a következők volnának:

Mindenekelőtt: egészséges gyakorlati földbirtokpolitika és ennek keretében:

Engedélyezése, előmozdítása és támogatása az elsősültségi „örökkelssel járó közép- és parasztbirtok-hitbizományok fakultatív alapításának.

A parcellázások legszigorúbb állami ellenőrzése, sőt állami hatósági engedélytől leendő függővé tétele.

Az állami elővételi jog kikötése minden olyan eladásra kerülő birtokra, amely magyar tulajdonban van, vagy — tanuk vallomása szerint 1848. előtt magyar tulajdonban volt.

A nagy hitbizományok alakításának korlátozása és lehetőleg feloldása az ország közepén, tömeg magyarság között, hogy ott, ahol a magyarság ereje biztosítva van, a kisbirtok- és azzal együtt a magyar elem szaporodjék és viszont: nagy hitbizományok alapításának elősegítése és fenntartása a perifériákon, a hol a föld megmozdulásának veszélye nagyobb.

Idegen honosok földbirtok vásárlásának eltiltása.

Valóban nevetséges, hogy azt, amit a kis Románia megtesz a maga érdekeinek biztosítására, mi nem merjük elhatározni.

Az állam és társadalom közös teendői volnának:

Mindenekelőtt: egy nagy magyar Albinának, egy olyan hatalmas altruisztikus és magyar nemzeti intézetnek az alapítása, amely sikerrel vehesse fel a küzdelmet minden nemzetiségi terjeszkedési velleitásokkal szemben.

Közös feladata államnak és társadalomnak az ipari és gyári telepek létesítése és támogatása. Talán a földgáz nevű sültgalamb valamikor fog mozdítani valamit ezen irányban is, majd, ha cg}/szer rá fogunk érní az oktan politikai belső torzsalkodásoktól! ...

Unos untalan hangoztattuk és hangoztatjuk Erdély természeti kincseinek érvényesítését, kihasználását, az idegen forgalom fejlesztését, a fürdőügyek felkarolását stb. stb.

Beksics mondja, hogy:

„Mikor az állam különválk a társadalomtól s ennek minden tevékenységét magához ragadja, akkor a nemzet izomszerkezetének petyhüdése kezdődik.“

Gondoskodás kellene hogy történjék abban az irányban is, úgy az állam, mint a társadalom részéről, hogy fajunk életrevalósága, számítani tudása, takaréksága, önerje és önbizalma — növekedjék. Hogy ne várjon minden lépésnél állami támogatást, állami gyámolítást, amely pillanatnyilag gyarapíthat, de az életre nem edz, inkább puhít, az önerőben való bizni tudást csökkenti.

Mert egészen más az erkölcsi hatása annak, ha mindezeket a saját társadalmi intézményei nyújtják a népnek. A társadalmi tevékenységet kell fejleszteni, a társadalmi tömörülést elősegíteni és a társadalmi intézményeket kell megsegíteni, életképessé és akcióképesse tenni, mert különben: „megkezdődik a nemzet izom szerkezetének petyhüdése!...”

Társadalmi úton kellene hatást gyakorolni meglévő pénzintézeteinkre olyan irányban, hogy alapelveikben és működésükben azok is közeledjenek az altruisztikus és nemzeti irányok szolgálatához.

Kitartóan kellene társadalmunknak és társadalmi intézményeinknek agitálni olyan irányban, hogy a technikai-, ipari és kereskedelmi pályákkal szemben ma is fennálló ostoba és kimondhatatlanul káros előítélet felső és közép-nemességünk felfogásából végre már egészen kiirtassék, mert kétségtelen, hogy ez is egyik főoka nemzetünk anyagiakban való lassú érvényesülésének.“
 íme, ezekben tájékoztattam a testvéri láncot ebben a kérdésben. Látjuk, milyen sok és mennyire sürgős teendőnk van. Ezzel szemben azt kell látnunk, hogy kormány és társadalom szinte tétlenül nézi az idegen elemek térfoglalását, mintha azt akarná ezzel dokumentálni, hogy úgy is hiába minden; bele kell törődnünk a pusztulásunkba. Tudjuk, látjuk és érezzük, hogy lassan, de biztosan nekimegyünk a biztos halálnak. A kormányhatalom csak lassan és nehézkesen mozdul meg, a társadalom pedig még kevesebbet cselekszik. Olyan fontos társadalmi tényezők, mint pl. az Emke, szinte bekötött szemmel jár az égő faluban, nem látja a nemzeti-ségi lángok pusztítását, a magyarság házának elhamvadását. Hát itt kedves tt. csak kettő között lehet választani, vagy mondjunk le nemzeti létünkről és hajtsuk le fejünket az idegen igába, vagy pedig szedjük össze utolsó erőnket és állítsuk meg a haza végső pusztulását; igyekezzünk országunkat a magyarság részére megmenteni, ha még lehet. Válasszatok!

E fejtegetés, illetőleg ismertetés után Gy. t. szólt a kérdéshez. A nemzetiségi kérdés természete szerint nem hatalmi kérdés. Sajnos azonban, hogy itt Erdélyben már azzá lett. A nemzetiségi kérdés félig hatalmi, félig kulturális kérdés. E kérdések megoldásához a kultúra fölényének biztosítása vezet. A kérdés megoldásának munkájában elsősorban a nemzetiségek lelkét kell tekintenünk s ezért a főcél: kultúrájuk növelése. Ma úgy állunk, hogy itt az erdélyi részben az oláhság úgy anyagi, mint szellemi téren nagy rombolásokat végez. Mindkettő ellen azzal kell küzdenünk, hogy sokkal nagyobb kultúrát kell közöttük terjesztenünk, mint amilyet ma kapnak. Az

oláhság birtokpolitikája hatalmi kérdés. Ennek orvosszere sem lehet más, mint úgy a magunk, mint az ő kultúrájuk emelése, fokozása. Kulcs ehhez a törekvéshez a felekezeti befolyástól mentes állami oktatás minden vonalon s az egyházak elválasztása az államtól.

K. t. a következőkben fejtette ki nézeteit a tárgyalás alatt levő kérdésben.

Őszintén sajnálom, hogy profán elfoglaltságom megakadályozott abban, hogy E. t.-nek a nemzetiségi kérdésben előadott tartalmat bevezetőjét és G. t. érdekes fejtegetéseit a páholyban meghallgathassam. Az itt elhangzottakat illetően tehát kevés anyag áll rendelkezésemre s jóformán a B. t. mai súlyosan ható adatain kívül arra a különben rendkívül nagy értékű előadásra vagyok e tekintetben utalva, melylyel I. t. benyújtandó határozati javaslatát előzetesen megindokolta és körülvonalozta. Ez a reám nézve' mindenestre sajnálatos tény azonban nem akadályozhat meg abban, hogy a nemzetiségi kérdéstről való nézeteim néhány szóban való meghatározásával ne vegyem igénybe a tt. szíves türelmét s ne ragadjam meg az alkalmat annak egészen rövid megállapítására, hogy miben látom én a szabadkőművesség teendőit ebben a mindnyájunkat érthető okokból igen közelről érdeklő nagy kérdésben.

Mielőtt a magam, a történelmi materialista világszemléletének látószögéből a tárgyalás alatt levő nagy 'kérdés néhány alapvető részét vizsgálat alá venném: oda szeretnék hatni, hogy mi itt az „Unió“-páholyban ne általánosságban „nemzetiségi“, hanem specialisan *román* nemzetiségi kérdéstről beszéljünk. Több okom van erre. Először is nemde a román kérdés az, melyről mi erdélyrésziek a legtöbbet tudunk és pedig legközvetlenebb tapasztalataink alapján, de tudjuk azt is, hogy Romániával való közvetlen szomszédságunk s az onnan jövő, de itt nem tárgyalható törekvések éppen úgy specialis *román* nemzetiségi kérdést teremtettek, mint a hogy minden más nemzetiségi kérdéstől külön szempontok szerint való vizsgáldást tesz szükségessé a román agrikultur gazdálkodás és román nemzetiségi középiskola fennmaradása, a mely okok olyan osztálytagozódást teremtettek az erdélyi románságnál, mint egyetlen más magyarországi nemzetiségnél sem. Én tehát a mikor *nemzetiségi kérdéstről* fogok szólni, mindig csak az erdélyi *román* kérdést fogom érteni ezen a kitétlen.

A Marx-i világnézet talán a hallottaktól sokban eltérő, de a kérdés okait és a megoldási lehetőségeket illetően sokkal tisztább képet tár a vizsgálódó elé. Talán hevesebb, talán masabb szimptomát mutat, de annál alaposabb és a dolgok mélyére ható nézőponthoz juttatja a bajok keresőjét. Egészen bizonyos, hogy román

nemzetiségi kérdésről is sokkal könnyebben és sokkal tisztább látással szólhatunk, ha azt az osztályharc elmélete szempontjából vesszük vizsgálat alá.

Sok és súlyos jelenség tanúsítja helyességét annak a megállapításnak, hogy a román nemzetiségi kérdés is egészen más színű-ízű az elnyomott, a kizsákmányolt román nép, a román parasztság és más a kialakulóban levő történelmi múlttal nem bíró román középosztály szempontjából.

Az *alsó* osztályt alkotó, szerencsétlen, kizsákmányolt, kultúrátlan és a barominál semmivel sem jobb sorban sínylődő román parasztot jól ismerjük mindnyájan. A megélhetés minimális feltételeiért is keserű küzdelmeket küzdő román parasztnak igazán nem sok ideje jut arra, hogy túlzón nacionalista ábrándokkal foglalkozzék. Ezek talán csak annyi fontossággal bírnak a román nemzetiségi kérdés szempontjából, hogy legfeljebb a román *Tiözczosztálybeliek* számára állandó anyagú szolgálhatnak a klerikális és nacionalista mozgolódásokhoz. Egészen természetes az osztályharc elmélete szempontjából, hogy ezeket a szerencsétlen páriákat vallási és nemzeti jelszavak alatt hermetice elzárni és gondosan együtt tartani igyekeznek a román középosztálybeliek, a kik jól tudják, hogy ezeknek az elemeknek a magyarsággal való keveredése világosságot, kultúrát és gazdasági igényeket jelentene számukra s tudják azt is, hogy így megszűnnének a gazdasági és klerikális kizsákmányolás olyan kitűnő anyagai lenni, mint a milyenekül ma szolgálnak a román középosztály számára. Mert nemde egészen természetes, hogy a román középosztály, ha komolyan egységet érezne a román alsóosztálybeliakkal, igyekeznék tenni és pedig komolyan tenni valamit az alsóosztálybeliek helyzetének javítása érdekében. Ám mindnyájan jól tudjuk, hogy a román parasztság elnyomtatása ellen fel-felhangzó panaszok nyomán mindig a román középosztálybeliek számára jut egy-egy jókora konc. B. t. mai előadásából is úgy-e azt hallottuk, hogy a magyar birtokok közül nem a kis-, hanem a nagy- és közép-birtok jut román kézre. Ha tehát erősödik Erdélyben a románság, ez az erősödés nem az egész románság, hanem csupán a román középosztály erősödését jelenti, annak a román középosztálynak, mely nagyon szívesen hajlandó a nemzeti kapcsolatoktól eltekinteni akkor, a mikor osztályérdeke így követeli, nagyon szívesen fogkezet a magyar uralkodóosztálylyal, ha a román nemzetiségi alsóosztály eredményesebb kizsákmányolására így könnyebben nyílik mód és alkalom. Emlékeztetek t.-eim a középosztálybeli román nemzetiségi képviselőknak az általános választói jog tárgyában tanúsított magatartására. Úgy-e milyen szíves készséggel vállalkoztak Mihu és társai a román nép számára is tisztességesebb megélhetést, kenyeret és húst jelentő általános választói jog elárulására annak

ellenében, hogy a kormány a középosztálybeli románok számára társadalmi pozíciókat, miniszteri tanácsosi, titkári, főispáni, alispáni állásokat, püspöki, érseki s egyéb zsíros stallumokat helyezett kilátásba? Mit törődnek ők azzal a román néppel, a melynek soraiból csak pár kilométernyire is tőlünk százan és százan halnak meg a havasokban a nélkül, hogy *életükben csak egyszer is húst ehettek volna*, ha a maguk kizskmányoló osztályának megerősödésére eredményeket érhetnek el?

A román nemzetiségi kérdést nekünk, a szabadkőművességnek csak ebből a nézőpontból szabad vizsgálnunk s az ilyen megállapítások nyomán kell keresnünk a kérdés megoldását is. Ilyen nézőpontot kell az egész magyar szabadkőművesség sajátjává tennünk s ilyen irányban kell kialakítanunk a profán magyar közvéleményt is.

Ha már most — úgy amint í. t. teendőink körét megrajzolta — kivesszük a nemzetiségi középosztálybeli pópák, fiskálisok és földbirtokosok kezéből a román népet azzal, hogy a „válaszfallak lerombolásával“ magunkhoz emeljük őket; ha emberítő sort teremtünk számukra; ha tisztességes és nyelvükön is beszélni tudó közgazgatást inaurálunk a nemzetiségi vidékeken, ha sociális gondoskodással látunk utána a nemzetiségi alsó osztály dolgainak; ha az industrializáció elősegítésével tisztességes és legalább a megélhetés minimalis feltételeit biztosító munkabérekhez igyekszünk hozzá juttatni őket; ha más gazdasági s tehát más kulturális viszonyok közé juttatjuk őket, akkor a román nemzetiségi kérdés a román *alsó osztály* szempontjából önként megoldást nyer. És ez a megoldási mód nemcsak nemzeti, de egyszersmind szabadkőművesi is lesz!

A román középosztálybeliekkel szemben — a dolgok ilyen látása után — kétféle eljárás volna lehető. Ha t. i. az elmondottak után kétségtelenné vált, hogy a román nemzetiségi kérdés tulajdonképpen nem egyéb, mint a román középosztály elhelyezkedési kérdése, legegyszerűbb volna az ilyen törekvéseknek az úgynevezett magyar sovinizmus eszközeivel való radikális megakadályozása. De mert jól tudjuk, hogy minden ilyen irányú akció, a védekezés címen igen súlyos reakciót szokott teremteni — óvatosan kell az ilyen megoldási lehetőséget kezelni. De az ilyen megoldás nem is volna szabadkőművesi sem. Pedig nekünk a kérdés szabadkőművesi módon való megoldását kell keresnünk a román középosztály szempontjából is. Ha azt látjuk ugyanis, hogy a román középosztálybeliek elhelyezkedni igyekeznek a társadalomban, ha mint lateiner elemek positiokhoz igyekeznek jutni — figyelemmel arra, hogy igen sok, fölülte értékes egyéniség alakul ki a számukra meghagyott középiskolai oktatás nyomán — juttassunk ilyen positiókat a számukra! Csak-hogy *ne a románlakta vidékeken*, hanem színmagyar területeken

ültessük közigazgatási, birói és egyéb hivatali állásokba. Elszakítva a kizsákmányolásra és agitáció céljaira fölötte alkalmas alsó osztálytól, értékesítsük képességeiket a magyarság javára.

Az ilyen nemcsak nemzeti, de szabadkőműves módozatokkal nagyon könnyen lenne megoldható a román nemzetiségi kérdés.

Erről kell meggyőznünk a magyar szabadkőműveséget, ilyen irám'ban kell kialakítanunk az egységes magyar közvéleményt!

*

I. t., az elhangzott előadásokra, fejtegetésekre s hozzászólásokra tett összefoglaló megjegyzései után, a következő határozati javaslatot terjeszti a páholy elé:

„Az Unió-páholy megállapítja, hogy a nemzetiségi kérdés Magyarországon kétféle forrásból táplálkozik'. Az egyikféle forrás külpolitikai és közjogi viszonyainkból ered. Ezekhez a forrásokhoz hozzáférni a szabadkőműveségeknek nincs módjában. A másikféle forrás közigazgatási, közoktatási, gazdasági viszonyaink hibáira és társadalmi mulasztásokra vezethető vissza. A nemzetiségi kérdés e forrásainak elapasztásához a szabadkőműveségeknek is kötelessége hozzájárulni. Ebben a tekintetben a magyarságnak nemzeti ügyekben nagyobb önzetlenségre buzdításával, a szabadkőművesi világfölfogás terjesztésével és szabadkőművesi programmunk ama részének megvalósításával tehetünk legtöbbet, mely közigazgatásunk és közegészségügyünk megjavítására, az oktatásügynek minden fokon állami földadattá és a felekezettől függetlenné tételére, különösen a nemzetiségektől fenyegetett magyarságú vidékeken ipari központok létesítésére, egészséges magyar birtokpolitikára és a társadalmi érintkezésnek előmozdítására irányú Magyarországon különböző anyanyelvű polgárai között. Egyrésztől meg kell védelmeznünk a magyarságot az országnak olyan pontjain, a hol az kisebbségben van és erre első sorban föl kell használnunk az Emke képében rendelkezésre álló társadalmi szervezetet és azt a körülményt, hogy a magyarság az ipari központokon mindenütt föllendül. Ipari központokat tehát első sorban olyan helyekre kell szorgalmazni, a hol a magyarság védelemre szorul. Az ipari munkában vagyonhoz jutott magyar paraszt azután arra is képessé vállana, hogy a kezéből kisiklott földet visszahódítsa. El kell távolítani azután mindazokat a válaszfalakat, melyek

a különböző anyanyelvű magyar polgárokat egymástól eltávolítják, hogy a nemzetiségeknek a magyarsághoz hasonulását lehetővé tegyék. Ez áthasonulásnak nem a nemzetiségeknek, mint ilyeneknek ügyei lehetetlen megszüntetésére, hanem csak arra kell irányulni, hogy lehetővé váljék a nemzetiségekkel való testvéries együttműködés Magyarország egységének és boldogulásának érdekében.

Az áthasonításban legnagyobb része lehet:

a) egy igazságos és jó közigazgatásnak, melyet e nép nyelvét értő, emberséges tisztviselők végeznek;

b) a felekezeti nélküli állami népoktatásnak, mely mindegyik a nép nyelvén működik és a gyermekeket az ő anyanyelvükön tanítja meg a magyar nyelvnek, mint államnyelvnek használatára és szeretetére;

c) egy olyan társadalmi mozgalom megindításánál, mely a magyar faj és Egyke, az alkohol, a lues és tuberkulózis veszedelmeitől megmenti;

d) egy virágzó ipar által létrehozott élénk anyagi és szellemi forgalomnak;

e) a nemzetiségi középosztály megfelelő alkalmazásának az állami élet minden terén, de sehol sem a nemzetiségek területi és egyébnemű elkülönülésének szolgálatában.

Ellene kell tehát működnünk minden olyan létező, vagy készülő alakulatnak, mely Magyarország polgárait a közéletre nemzetiségi vagy felekezeti alapon tömöríti és állítja egymással szembe. E helyett minden eszközzel közre kell működnünk azon, hogy a magyarságnak a nemzetiségek közé vegyülése az országnak minden részén és a köz- és magánéletnek minden vonatkozásában lehetővé váljék, más részről azonban a nemzetiségeknek idegen országokkal való közművelődési és gazdasági kapcsolatai megszakadjanak. Arra kell ezután is törekedni, hogy a politikai jogok gyakorlatahoz Magyarországnak minden írni és olvasni tudó polgára egyaránt és szabadon, külső kényszerítés hatásától mentesen hozzá juthasson és egy új, egységes és nemzeti, demokratikus, tehát egyszersmind szabadkőművesi Magyarország megalkotásában részt vehessen.

Végezetül a szabadkőművesség főadatává kell tennünk azt,

azt, ami talán legtöbbet segíthet, hogy a magyar társadalmat a nemzetiségi kérdés helyes, igazságos és célszerű kezelésére megnevelje. De hozzá kell férkőznünk a nem magyar anyanyelvű nép lelkületéhez is; védelmünkbe kell vennünk a magyar közigazgatás hibái ellen éppen úgy, mint saját előretörő középosztályának, különösen ügyvédeknek, pópáinak és tanítóinak zsarolásai és butító törekvései ellen. Ebben a földadatban érvényesülhet leginkább a szabadkőművesség, mint eszmeérlelő, eszmét tejesztő és az emberiség szolgálatában álló egyesülés.

Ezt a javaslatot páholyunk osztatlan helyesléssel egyhangúlag elfogadván, azt a nagyváradi László-király páholyban tartandó közös tanácskozás elé fogja terjeszteni.